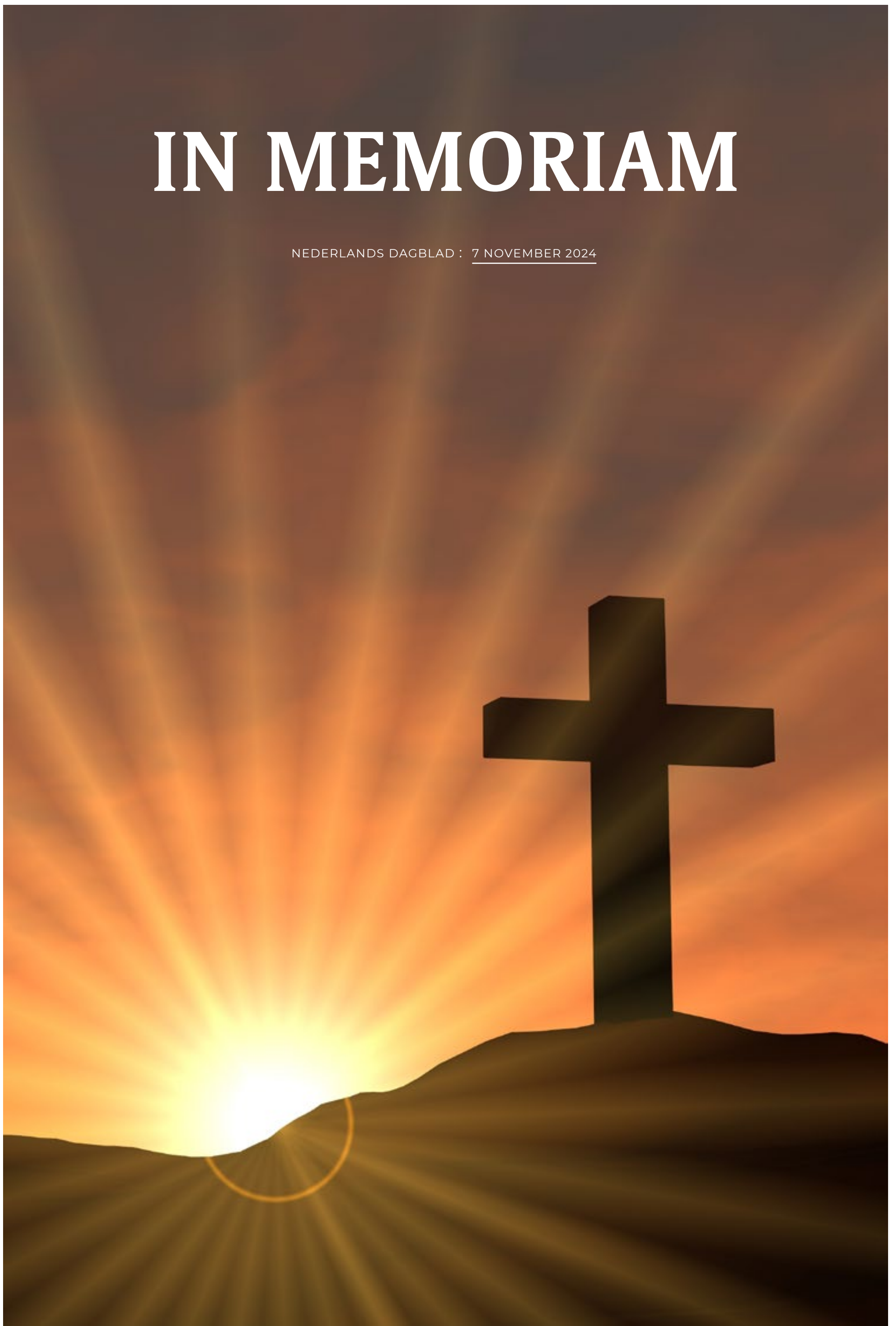

IN MEMORIAM

NEDERLANDS DAGBLAD : 7 NOVEMBER 2024

LEVEN DOORGEVEN

Wat wilt u doorgeven?

In de brochure 'Leven doorgeven' leest u hoe u uw persoonlijke droom kunt doorgeven aan mensen in nood. Elke 5 minuten vertrekt of landt er ergens ter wereld een MAF-vliegtuig. Samen met 1.400 (hulp)organisaties en lokale kerken brengen we hulp, hoop en Gods Liefde naar de meest afgelegen gebieden.

**Vraag gratis de nalatenschapsbrochure
"Leven doorgeven" aan.**

maf.nl/nalaten
tel. 055 303 6000

inhoud

7 : ACHTERGROND

Digitale erfenis

Hoe voorkom je dat je accounts na je overlijden in de lucht blijven en online abonnementen doorlopen? Zeven tips.

13 : INTERVIEW

Die ene uitvaart

Twee uitvaartondernemers vertellen over werkdagen die hun het meest zijn bijgebleven en hun vak zo mooi maken.

20 : ACHTERGROND

Grafrechten en grafrust

Eeuwige grafrust kan eigenlijk nergens worden gegarandeerd. Maar hoe zit het dan wel met grafrechten en grafrust?

24 : ACHTERGROND

Huisdieren zonder baasje

Wat gebeurt er met huisdieren als het baasje sterft? Gelukkig komen ze meestal niet in een asiel terecht, maar toch is het belangrijk om op tijd een andere plek te regelen.

31 : INTERVIEW

Stichting Levensportret

Brian de Hond maakt videoportretten van mensen die weten dat ze binnenkort zullen overlijden. Indrukwekkend maar dankbaar werk, vertelt hij.

38 : ACHTERGROND

Wat is palliatieve sedatie?

Palliatieve sedatie wordt vaak verward met euthanasie, maar is heel iets anders. Twee deskundigen geven uitleg.

Zij die achterblijven

‘De dood. Praat erover, niet eroverheen.’ In 2022 was dit nog een campagne van SIRE. ‘Het gesprek aangaan verbindt en verrijkt, geeft rust, helpt bij rouw en verbetert de kwaliteit van ons leven’, schreef de Stichting Ideële Reclame op haar site. Met name verzekeraars en uitvaartondernemers pleiten al jaren voor het bespreekbaar maken van de dood en het bespreken van je uitvaartwensen met je dierbaren. Vaak wordt dat afgedaan als commercieel belang; het zou hun vooral gaan om klandizie. Toch hebben ze een punt. Het kan iemand rust geven om afspraken te maken over zaken rondom het sterven. Maar het kan ook in praktische zin helpend zijn voor hen die achterblijven. In deze In Memoriam-bijlage schrijven we daarom over onderwerpen als digitale nalatenschap, huisdieren en grafrechten. Het kan nabestaanden veel stress geven als ze niet weten wat er met een huisdier moet gebeuren of welke online accounts er allemaal zijn – als ze de wachtwoorden al weten. Het kan ook helpen om te weten dat palliatieve sedatie geen verkapt euthanasie is; ook daarover schrijven we in deze bijlage.

Over dergelijke onderwerpen lezen, nadenken en ze bespreken helpt de naasten als de stervensfase van hun dierbare eenmaal is aangebroken en als hun geliefde overlijdt. Ze hoeven daar dan niet zelf keuzes in te maken op dat moment, weten misschien al iets meer wat te verwachten en kunnen zich volledig focussen op ‘er zijn’. Het helpt in het rouwproces als je kunt terugkijken op een ‘goede’ uitvaart en laatste fase en niet achterblijft met rompslomp. In deze bijlage vertellen twee bevlogen uitvaartondernemers over zo’n ‘goede’ uitvaart die hun is bijgebleven, omdat ze – soms met kleine dingen – een zorg van de familie weg konden nemen. Als er een goede afsluiting is geweest, kunnen zij die achterblijven zich focussen op de herinneringen. Want dat is nodig en helpend als iemand er niet meer is: herinneringen aan mooie momenten samen, aan wat iemand bijzonder maakte, aan zijn of haar (on)hebbelikheden, grappen en grollen. Stichting Levensportret kan daarbij helpen, licht initiatiefnemer Brian de Hond toe. En in ‘Leven in het Licht’ vertellen familieleden over wie zij het afgelopen jaar verloren hebben en halen ze herinneringen op. SIRE noemt praten over de dood een verrijking. Wij hopen dat deze In Memoriam-special ook bijdraagt aan het bespreekbaar maken van de dood en helpend is voor hen die achterblijven.

ASTRID VAN DEN HOEK

colofon

- COÖRDINATIE Linda Stelma
- EINDREDACTIE Astrid van den Hoek
- VORMGEVING Egbert Bonte
Wilco Pot
- KLANTENSERVICE Elma van den Berg
Janine Hummel
- ADVERTENTIES ND Zakelijk
(ndzakelijk.nl)
- CORRECTIE Margreet Doornenbal

U laat toch niet na, na te laten? VOOR BAANBREKEND ONDERZOEK TEGEN ALVLEESKLIERKANKER

“Meer dan 3.000 Nederlanders krijgen jaarlijks de diagnose alvleesklierkanker. 93 procent sterft binnen zes maanden. De diagnose alvleesklierkanker is nog altijd vaak weinig minder dan een doodvonnis. Met uw bijdrage kunnen we blijven doorwerken aan innovatieve behandel-methoden van alvleesklierkanker.”

Professor Casper van Eijck

U regelt uw zaken goed.
In uw testament laat u na aan uw dierbaren.

Maar heeft u er weleens aan gedacht een goed doel in uw testament op te nemen?
Elke donatie, groot of klein, is waardevol voor ons.

Geeft u alvleesklierkankerpatiënten uitzicht op een langer leven?

Nalaten is iets heel bijzonders. Wij reiken u graag de helpende hand als u meer wilt weten over de mogelijkheden.

Neem dan vrijblijvend contact op met:

- mr. Leonie Geenen - van Straaten
06 26 520 371
leonie@supportcasper.nl

WWW.SUPPORTCASPER.NL

SCAN DE QR-CODE
EN DONEER DIRECT

Stichting Overleven met Alvleesklierkanker,
ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 64583325
te Leiden. IBAN NL 82 ING B 000 004 2000.

Uil

Uitvaartverzorging

Voor een waardig en stijlvol afscheid

info@uiluitvaart.nl / www.uiluitvaart.nl

24/7 bereikbaar

De Laan 86
9981 GR Uithuizen
06 - 11 75 42 98

Langelandsterweg 97
9982 BD Uithuizermeeden
06 - 83 67 57 09

Wij werken samen met uitvaartverenigingen en -verzekeraars

BIJBELS IN STATENVERTALING

HUISBIJBELS - KERKBANKBIJBELS - ZAKBIJBELS LUXE BIJBELS

Vraag onze catalogus
met prijslijst aan of
kijk op gbs.nl

NIEUWE UITGAVEN VAN DE GBS

Beide uitgaven
zijn voorzien
van een
kartonnen koker

**ZAKBIJBEL
MET OMSLAG IN KLEUR TAUPE**
Formaat 8,4 x 12,6 cm. Met Psalmen en formulieren.
Bestelcode: D31RTP - € 35,-

BIJBEL MET EXTRA GROTE LETTER
Zwart leer (formaat 14 x 21 cm). Voorzien van goudsnee,
rits en duimgrepen, geschikt voor kerkgang en thuisge-
bruik. Met Psalmen en formulieren.
Bestelcode: H36 - € 159,-
Voorheen de Jongbloed-uitgave, nu met tekst in de GBS-editie.
(verschijning november/december)

Nijverheidstraat 21 • Leerdam (0345) 61 01 55
www.gbs.nl

Geeft ú door wat God ons heeft nagelaten?

Zo'n 1 op de 5 mensen hebben nog geen Bijbel in hun eigen taal.

Het doel van Wycliffe Bijbelvertalers is dat iedereen een Bijbel heeft in een taal die hij werkelijk begrijpt. Heeft u al eens nagedacht over uw nalatenschap? Daarmee kunt u een kleine schakel zijn in Gods grote plan.

Neem vrijblijvend contact op
met Gertruud de Koeijer via
06 442 480 87 of per e-mail:
gertruud.dekoeijer@wycliffe.nl

Meer weten?
Vraag nu de gratis
brochure aan. Scan
de QR-code of check
► wycliffe.nl/nalaten

Robbertsen

Grafmonumenten

Van der Capellenlaan 27
7203 BM Zutphen

Robbertsen Grafmonumenten
Maakt het graag persoonlijk

Rob Robbertsen | uw adviseur
M: 06 - 3976 8790
E: rob@robbertsen-grafmonumenten.nl
W: robbertsen-grafmonumenten.nl

IN MEMORIAM

Harm de Vries
OPSTERLAND
☆ 19 SEPTEMBER 1948
EMMEN
† 17 MAART 2023
TROUW EN BETROKKEN

Gijs van den Hoek
KEDICHEM
☆ 5 APRIL 1933
AMERSFOORT
† 3 APRIL 2023
LERAAR WISKUNDE

Elvin van den Hoek
AMERSFOORT
☆ 7 JANUARI 1965
NIEUWEGEIN
† 7 MAART 2024
ACTUARIS & PIANIST

Bert Tennekes
UTRECHT
☆ 26 DECEMBER 1948
UTRECHT
† 8 JULI 2023
TROTSE EN LIEVE VADER

Egbert Helder
ZUIDLAREN
☆ 1 FEBRUARI 1938
WESTERKWARTIER
† 30 AUGUSTUS 2023
GELOVIG MENSENMENS

Willem Hofsink
HEEMSE
☆ 29 DECEMBER 1931
ASSEN
† 30 AUGUSTUS 2023
BOUWVOORMAN

Greet Bondt-de Vries
OOSTEREND, TEXEL
☆ 18 NOVEMBER 1941
EDE
† 31 AUGUSTUS 2023
VERPLEEGSTER

Willie Meems-Leffers
MUSSEL
☆ 29 SEPTEMBER 1937
EMMEN
† 1 SEPTEMBER 2023
LIEVE VROUW EN (O)MA

Eddie Compaan
TIEL
☆ 21 APRIL 1967
ASSEN
† 2 SEPTEMBER 2023
GELIEFD EN BETROKKEN

Mineke Harmsen-Spruijt
ENSCHDEDE
☆ 20 FEBRUARI 1951
NIEUWERKERK AAN DEN IJSSEL
† 2 SEPTEMBER 2023
VERPLEEGKUNDIGE

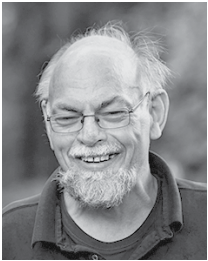
Josien Kampjes-Buiten
GRONINGEN
☆ 8 JANUARI 1949
DALFSEN
† 3 SEPTEMBER 2023
LIEFDEVOL EN ZORGZAAM

Hendrikus Veurink
DEN HAM
☆ 20 NOVEMBER 1946
DEN HAM
† 4 SEPTEMBER 2023
LIEVE MAN, VADER, OPA

Aldert van der Ploeg
GRONINGEN
☆ 3 APRIL 1952
ALKMAAR
† 7 SEPTEMBER 2023
LIEFDEVOL EN BEWOGEN

Eerke Smit
BUINERVEEN
☆ 6 JUNI 1954
ZWOLLE
† 7 SEPTEMBER 2023
TOA NATUURKUNDE

Piet Heidema
GRONINGEN
☆ 23 JULI 1935
HAREN
† 7 SEPTEMBER 2023
VEILIG THUIS

Grietje Petter-Korterink
ROUVEEN
☆ 15 MAART 1929
STAPHORST
† 8 SEPTEMBER 2023
LIEVE MOEDER EN OMA

Geertine van den Berg-Kloosterman
ULRUM
☆ 10 JULI 1949
COALDALE (CANADA)
† 11 SEPTEMBER 2023
ZORGZAAM EN GASTVRIJ

Tijs Huisman
HARDINXVELD-GIESSENDAM
☆ 22 JULI 1948
DALFSEN
† 11 SEPTEMBER 2023
LERAAR DUIJS

Bep Bos-Steendam
GRONINGEN
☆ 9 FEBRUARI 1938
HAREN
† 13 SEPTEMBER 2023
HARTELIJK MEELEVEND

Nel Dröge-Bareman
BUSSUM
☆ 17 FEBRUARI 1929
GOUDA
† 13 SEPTEMBER 2023
LIEF EN BETROKKEN

IN MEMORIAM

Leendert Gorissen

GRONINGEN
☆ 25 NOVEMBER 1956
ZWIJNDRECHT
† 16 SEPTEMBER 2023
GEBOREN OPTIMIST

Herman Ansmink

ONSTWEDDE
☆ 16 FEBRUARI 1940
OLDAMBT
† 17 SEPTEMBER 2023
PIANOSTEMMER+TECHNIEK

Johan Hoogeveen

BERGSCHENHOEK
☆ 14 AUGUSTUS 1949
BERKEL EN RODENRIJS
† 18 SEPTEMBER 2023
WIJS EN LIEFDEVOL

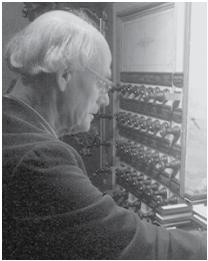
Johan Mol

DALFSEN
☆ 3 NOVEMBER 1946
ZWOLLE
† 18 SEPTEMBER 2023
MAN, VADER EN OPA

Tetje van de Ridder-Drijfhout

SLOCHTEREN
☆ 17 MAART 1940
ERMELO
† 19 SEPTEMBER 2023
HUISVROUW

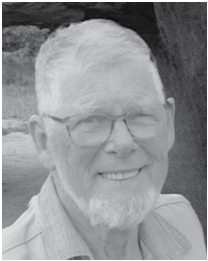
Sietze de Jong

SMALLINGERLAND
☆ 30 SEPTEMBER 1938
NIJCKERK
† 22 SEPTEMBER 2023
ZORGZAAM EN MUZIKAAL

Ans de Jong-Postema

AENGWIRDEN
☆ 3 AUGUSTUS 1932
VLAARDINGEN
† 28 SEPTEMBER 2023
ZORGZAAM

Jan Boonstra

OOSTSTELLINGWERF
☆ 6 JUNI 1941
STEENWIJK
† 29 SEPTEMBER 2023
HANDIGE KLUSSEUR

Ab Lentink

KAMPEN
☆ 2 JANUARI 1937
ASSEN
† 30 SEPTEMBER 2023
MEELEVEND EN DANKBAAR

Jenny Kreuzen-Soepenbergh

OMMEN
☆ 3 JANUARI 1935
AMERSFOORT
† 2 OKTOBER 2023
ZORGZAAM FAMILIEMENS

Eelke Bos

ZUIDWOLDE (DRENTHE)
☆ 27 APRIL 1938
HOOGEVEEN
† 3 OKTOBER 2023
MACH. HOUTBEWERKER

Ab van Leusen

DALFSEN
☆ 2 OKTOBER 1934
BUNSCHOTEN
† 3 OKTOBER 2023
EEN LIEVE MAN

Peter Bouwsema

EDMONTON
☆ 21 APRIL 1954
EDMONTON (CANADA)
† 4 OKTOBER 2023
STRONG FAITHFUL KIND

Jurry van den Berg

ZWOLLE
☆ 31 OKTOBER 1952
ZWOLLE
† 8 OKTOBER 2023
VEELZIJDIG EN GELIEFD

Tiago Velema

SÃO VICENTE (BRAZILIË)
☆ 23 AUGUSTUS 1983
ZWOLLE
† 9 OKTOBER 2023
GEADOpteERD, HANDICAP

Geertje Timmermans-Wemekamp

EGEDE
☆ 30 APRIL 1935
HARDENBERG
† 11 OKTOBER 2023
BOERIN

Pier Poortinga

BUITENPOST
☆ 2 JUNI 1959
ZEEWOLDE
† 20 OKTOBER 2023
BLIJMOEDIG MENS

Paul Brussee

OEGSTGEEST
☆ 23 NOVEMBER 1937
OEGSTGEEST
† 23 OKTOBER 2023
EEN PRACHTIGE MAN

Eric Klein Kranenburg

ERMELO
☆ 9 SEPTEMBER 1949
OLST
† 24 OKTOBER 2023
PREDIKANT PKN

Dieuwke Kieft-van Gorkum

WOLFHEZE
☆ 15 OKTOBER 1940
NUNSPEET
† 24 OKTOBER 2023
EEN ZWAK VOOR ZWAKKEN

Wie niets regelt, leeft online door. Zeven tips om een digitale erfenis te regelen

TEKST RUURD UBELS BEELD GETTY

Bijna iedereen is online actief. Maar hoe voorkom je dat je accounts na je overlijden in de lucht blijven en online abonnementen doorlopen? 'Wie inlogcodes heeft, kan als nabestaande veel doen.' >

IN MEMORIAM

ACHTERGROND

‘De boodschap van Kerst is: het is echt zo donker, maar toch is er hoop.’ Dit schreef Tim Keller eind september op X, het voormalige Twitter. Nou ja, het bericht is niet echt van de Amerikaanse theoloog, want hij overleed vorig jaar. Sindsdien beheert zijn zoon Michael het X-account en zet hij dagelijks een uitspraak van zijn vader online. Ook op Facebook zijn talloze pagina’s van overleden personen te vinden. Nabestaanden gebruiken deze vaak als ‘profielen met herdenkingsstatus’.

Zo soepel loopt de afhandeling vaak niet. Uit onderzoek van het tv-programma *Radar*, onder 18.000 Nederlanders, blijkt dat 85 procent van de ondervraagden hun zogenoemde digitale nalatenschap niet op orde heeft. Een deel heeft wel iets geregeld, zoals het verstrekken van wachtwoorden aan nabestaanden, maar slechts 15 procent deelt voldoende om alles uit de lucht te halen of om online valuta, zoals bitcoins, vrij te geven. Dan kunnen accounts zomaar actief blijven en wordt het een klus om bijvoorbeeld tegoeden bij online winkels op te vragen.

Online doorleven

Nederland kent geen wet die regelt dat nabestaanden op digitale accounts kunnen inloggen, want het erfrecht regelt hoofdzakelijk ‘fysieke’ bezittingen. Wie niets regelt, leeft online door.

‘We lopen in Nederland tegen juridische obstakels aan’, zegt erfrechtadvocaat Veronique Wegter van Yspeert advocaten in Groningen. ‘Wie inlogcodes heeft, kan als nabestaande veel doen. Zo niet, dan wordt het lastig, want dan zou je een juridische procedure moeten opstarten om toegang tot een account te verkrijgen.’

D66-Tweede Kamerlid Monica den Boer schreef een actieplan voor het wettelijk afhandelen van digitale erfenissen. Sinds zij in 2020 uit het parlement vertrok, ligt het traject stil.

Toch verandert er wel wat, bleek in 2021 na de plotselinge dood van een Nederlandse dertiger. Zijn ouders wisten dat hun zoon veel informatie had opgeslagen op zijn Hotmail- en Onedrive-accounts, maar ze hadden geen toegang. De zaak belandde bij de rechter in

‘Wie inlogcodes heeft, kan als nabestaande veel doen. Zo niet, dan wordt het lastig.’

Amsterdam, die Microsoft verplichtte om de ouders toegang te geven tot de e-mails van hun zoon.

Een ander geval, dat afgelopen zomer speelde, betrof de vraag of een erfgenaam recht had op toegang tot het Facebookaccount van een overleden familielid. De rechter gaf de nabestaande toegang tot de persoonlijke gegevens van de overledene. Het was echter geen volledige overwinning: de chatberichten moesten privé blijven. Wegter: ‘De rechter oordeelde dat de privacyrechten van andere gebruikers die op Facebook gecommuniceerd hadden met de overledene, zwaarder wogen dan het persoonlijke belang van de erfgenaam bij de chatberichten.’

Opheffen met een overlijdensakte

Langzaamaan komen initiatieven op gang om nabestaanden te helpen digitale erfenissen af te handelen. Zo biedt X de mogelijkheid aan een familielid of vriend om een account op te heffen, waarvoor onder meer een kopie van de overlijdensakte nodig is. Een Facebook-profiel of een LinkedIn-account kan op soortgelijke wijze door nabestaanden worden opgeheven.

Ook handig: nabestaandenloket.nl. Dit is een platform van driehonderd uitvaartondernemers, opgericht om te helpen bij het opzeggen van accounts en online abonnementen. Een website als digitallifelegacy.nl helpt bij het toegankelijk maken van een telefoon of tablet van overleden personen.

Zeven tips

Het is verstandig om het niet zover te laten komen dat je nabestaanden externe hulp moeten inschakelen. Wees proactief. Hoe? Hiernaast zeven tips om een digitale nalatenschap goed te regelen.

1

Bepaal hoe je digitaal wilt voortleven

Digitaal verdwijnen na je dood is nagenoeg onmogelijk. Foto’s slingeren op internet rond. Heb je ooit een review geschreven of sta je in de uitslag van een lokale vijf kilometerloop? Veel hiervan blijft online. Andere sporen zijn wél te wissen. Je X-account bijvoorbeeld, of je Facebook- of LinkedIn-profiel. Het laten voortbestaan is mogelijk, maar dat kan pijnlijke momenten opleveren. Bijvoorbeeld als een vage connectie je na jouw dood op LinkedIn feliciteert met je werkjubileum.

IN MEMORIAM

ACHTERGROND

2

Inventariseer je digitale erfenis

Online bezit je al snel meer dan je denkt. Een e-mailaccount heeft bijna iedereen. Veel mensen zijn ook actief op sociale media: Facebook, LinkedIn, X, Instagram, YouTube, TikTok, Pinterest. En vergeet online abonnementen op kranten, gamesites en videokanalen (Netflix, Spotify etc.) niet. Een beetje fanatieke sporter heeft een Strava-account, vaak met allerlei persoonlijke gegevens.

3

Leg een lijst aan met inlogcodes en wachtwoorden

Wil je al je accounts en profielen na je dood beëindigen? Dan moet iemand de inlogcodes of wachtwoorden hebben. Bewaar deze papieren of digitale lijst met gegevens in een fysieke of digitale kluis. Vertel jouw erfgenamen waar ze deze kunnen vinden en hoe ze toegang kunnen krijgen.

4

Vergeet je smartphone niet

Erfgenamen hebben niet alleen inloggegevens nodig van accounts, maar ook van hardware als smartphones en laptops. Sla ook deze informatie voor nabestaanden op. Bedenk dat mobiele telefoons steeds vaker nodig zijn om via een verificatie (tweefactor-authenticatie) toegang te krijgen tot een e-mailaccount, profiel of abonnement.

5

Apple-liefhebber? Gebruik het Erfeniscontact

Apple heeft voor zijn gebruikers een Erfeniscontact (Digital Legacy) in het leven geroepen. Een Mac- of iPhone-gebruiker kan hiermee in iCloud een contactpersoon aanstellen. Als deze na het overlijden van de Apple-gebruiker inlogt en een kopie van de overlijdensakte uploadt, dan krijgt de contactpersoon toegang tot foto's, berichten, notities en bestanden om deze te kunnen verwijderen.

6

Beschrijf wat er met jouw digitale accounts moet gebeuren

Wil je je Facebook-profiel omvormen tot een gedenkpagina? Moeten nabestaanden een PayPal-rekening opheffen? Welke gegevens moeten anderen hebben om jouw bitcoinwallet leeg te halen? Of om je Netflix-abonnement op te zeggen? Leg tijdig vast wat hiervoor nodig is.

7

Wijs een online executeur aan

Tot slot een handig advies dat veel erfrechtskundigen verstrekken: wijs in een testament een (online) executeur aan en geef hem of haar aanwijzingen hoe te handelen na je overlijden. De (online) executeur kan vervolgens je hele digitale nalatenschap soepel afhandelen.

IN MEMORIAM

 Riks Martens-Hoekstra ULRUM ☆ 19 APRIL 1952 ZUIDHORN † 25 OKTOBER 2023 MOEDER, OMA	 Aukje Grasmeijer ASSEN ☆ 25 JUNI 1933 HASSELT † 25 OKTOBER 2023 ZORGEND EN TROUW	 Gerlof Luehof SMALLINGERLAND ☆ 23 JULI 1932 ZWOLLE † 25 OKTOBER 2023 ACTIEF & BETROKKEN	 Harry Dijk GRONINGEN ☆ 20 MAART 1948 AMERSFOORT † 27 OKTOBER 2023 PASSIE VOOR TECHNIEK	 Wolter Zoer HIJKEN ☆ 2 JUNI 1938 UITHUIZERMEEDEN † 28 OKTOBER 2023 HARDE WERKER
 Geke Scholte-Breemhaar ASSEN ☆ 20 AUGUSTUS 1956 HARDERWIJK † 30 OKTOBER 2023 TROTSE OMA	 Florian Hop GRONINGEN ☆ 16 APRIL 2023 GRONINGEN † 30 OKTOBER 2023 STERK, VROLIJK, DAPPER	 Hinke van Eeken-Boelens DRACHTEN - SMALLINGERLAND ☆ 9 MAART 1927 APELDOORN † 30 OKTOBER 2023 TROUW & HUMORISTISCH	 Jan Willem Batterink AVEREEST ☆ 23 JULI 1924 HARDENBERG † 31 OKTOBER 2023 GELOVIG EN ZORGZAAM	 Elien Arkema GRONINGEN ☆ 11 DECEMBER 1948 GRONINGEN † 2 NOVEMBER 2023 KLEUTERJUF
 Jansje Duerink-Hoebé AXEL ☆ 27 OKTOBER 1922 TERNEUZEN † 2 NOVEMBER 2023 GELIEFDE MOEDER & OMA	 Christiaan Verhagen RIJNSBURG ☆ 28 MAART 1936 KATWIJK † 3 NOVEMBER 2023 BETROKKEN	 Jan Visser WAPENVELD ☆ 20 FEBRUARI 1932 WAPENVELD † 4 NOVEMBER 2023 DOOR VELEN GELIEFD	 Gerrit Jan Pruim DALFSEN ☆ 16 MAART 1943 ROUVEEN † 4 NOVEMBER 2023 LANDBOUWMECHANISATIE	 Jan Kuiper ENSCHEDÉ ☆ 31 OKTOBER 1947 ENSCHEDÉ † 7 NOVEMBER 2023 RADARINGENIEUR
 Wietske Veldman GRONINGEN ☆ 23 AUGUSTUS 1946 EMMEN † 8 NOVEMBER 2023 JUF, GEDREVEN, MUZIKAAL	 Bert Mostert SCHIPLUIDEN ☆ 29 JANUARI 1942 SCHIPLUIDEN † 8 NOVEMBER 2023 VEEHANDELAAR	 Arie Poot ROTTERDAM ☆ 30 DECEMBER 1954 ROTTERDAM † 8 NOVEMBER 2023 DOOR VELEN GELIEFD	 Hanny Aalbers-van Wijngaarden MIJDRECHT ☆ 23 NOVEMBER 1928 HARDERWIJK † 12 NOVEMBER 2023 BETROKKEN	 Hannie de Jonge-Laninga BEDUM ☆ 13 FEBRUARI 1930 BENNEKOM † 14 NOVEMBER 2023 APOTHEKERSASSISTENTE

IN MEMORIAM

LEVEN IN 'T LICHT

‘Hij genoot het meest als we er allemaal waren’

Eddie Compaan was geliefd als docent, man, vader en opa. Aan het einde van het schooljaar van 2023 is hij moe, heel moe. Niet veel later wordt er kanker geconstateerd en volgt de boodschap ‘we kunnen niets meer doen’. Bang om te sterven was hij niet. ‘Ik ga naar God toe.’

TEKST ESTHER VAN LUNTEREN

BEELD FAMILIE COMPAAN

‘Ik denk dat Eddie wel wist, maar niet ten volle beseft wat hij voor zijn gezin en voor zijn leerlingen betekende.’ Het zijn ware woorden van Katinka Compaan, over haar man die op 56-jarige leeftijd veel te vroeg uit het leven werd weggerukt. Katinka: ‘In het jaarboek van de middelbare school waar hij als docent Engels werkte, schreef een van zijn leerlingen: “Ik mis de wijze lessen op momenten dat je ze niet verwacht, maar wel nodig hebt. Ik mis de rustgevende woorden dat je gewoon moet blijven ademen en dat het wel goed komt. Ik mis de interesse die u had in ons als leerlingen (...) In de hemel mogen ze blij zijn met u. Maar hier op aarde is het een gemis.” Een andere leerling schreef: “Als je geen les van meneer Compaan hebt gehad, is je schooltijd niet compleet. Hij was een fenomeen.”’ Niet alleen als docent, ook als man, vader van vier en opa was Eddie geliefd. Katinka: ‘Eddie en ik waren voor meer dan 200 procent aan elkaar verknocht. Hij was de stabiele factor in mijn leven. We hebben heel wat ups en downs in ons gezinsleven gekend, maar samen konden we ze aan.’ Dochter Eva: ‘Papa was onze raadgever. Op letterlijk elke vraag had hij een wijs antwoord. Had ik een nieuwe hobby, dan wilde hij er alles van weten. Moest ik terug naar Groningen, waar ik op kamers woonde, dan reed hij mij naar huis. De gesprekken in de auto gingen vaak over niets, en toch waren ze bijzonder.’ Katinka: ‘Toen de kinderen jong waren, bracht Eddie ze naar school. Tegen de tijd dat ze thuis waren, hadden ze al hun verhalen verteld. Er was een wereld tussen de kinderen en Eddie waar ik niets van wist.’ De laatste schooldag voor de zomervakantie van 2023 komt als geroepen. Eddie is moe, heel erg moe. Twee weken later wordt er kanker geconstateerd. De boodschap: we kunnen niets meer voor u doen. Katinka: ‘In het ziekenhuis had hij een vierpersoonkamer voor zich-

zelf. We mochten hem zo vaak bezoeken als we wilden. Hij genoot het meest als we er allemaal waren.’ Er wordt een unicorn van bijna een meter groot bezorgd. Een blijk van medeleven van zijn leerlingen, voor wie de unicorn ergens in zijn loopbaan zijn handelsmerk is geworden. Ook komen er kaarten. Unicornkaarten. Katinka: ‘Die mochten we niet voorlezen, dat wilde hij niet. Hij was gewoon maar een leraar, zei hij dan.’

Alles was gezegd

De laatste zaterdag van de vakantie blaast Eddie zijn laatste adem uit. Katinka: ‘Alle dingen die we als gezin tegen elkaar wilden zeggen, waren gezegd. Eddie kon in het ziekenhuis zelfs nog een echo van zijn jongste kleinkind meemaken.’ Eva: ‘Daardoor konden we de laatste

week onszelf zijn en van elkaar genieten. Papa was niet bang om dood te gaan. “Ik ga naar de hemel, naar God toe”, zei hij. Hij keek ernaar uit om daar zijn moeder weer te zien, die vier jaar eerder was overleden.’ Onderhoud je vriendschappen, alleen samen kun je de ervaring van het leven en de liefde van God delen, is de boodschap die Eddie Compaan vertelde aan wie het maar wilde horen. ‘Zelf vond hij het moeilijk om contacten te blijven onderhouden’, vertelt Katinka. ‘Hij had er spijt van dat hij niet harder aan vriendschappen getrokken had. Daarom stimuleerde hij zijn kinderen en leerlingen om wél in verbinding te blijven. Die boodschap had impact. Zelfs bij de afscheidsdienst, online en live bijgewoond door honderden mensen, hoorde ik hier en daar verzuchten: had ik hem maar beter leren kennen.’

Eddie Compaan

☆ Tiel, 21 april 1967

† Assen, 2 september 2023

Vijf jaar Uitvaartcentrum de Piramide

Huiskameruitvaart

Onze specialiteit in de Piramide, is de Huiskameruitvaart. Intiem afscheid nemen in kleine kring. Bij u thuis, in bijvoorbeeld een restaurant of andere zaal, of bij ons in de Piramide of in ons Afscheidshuis de Poort. Kom gerust eens kijken: 033 475 00 45.

Het ligt nogal verscholen in het bos, een eindje van een doorgaande weg. De kans dat je er toevallig een keer langsrijdt is klein. Dus veel mensen kennen het niet, en gelukkig maar. Uitvaartcentrum de Piramide van Meijerink Uitvaartzorg.

Maar toch is iedereen van harte welkom om eens te komen kijken en om kennis te komen maken. Eén telefoontje is genoeg: 033 475 00 45.

mu meijerink
uitvaartzorg

Uw zorg is onze zorg

Uitvaartcentrum de Piramide, Utrechtseweg 266, 3818 EW Amersfoort » www.meijerinkuitvaartzorg.nl

advertorial

Wilgenhorst Gedenken: meedenken over ‘betekenisvolle grafstenen en monumenten’

RENSWOUDE Wilgenhorst Gedenken vindt maar één ding belangrijk en dat is samen met klanten een mooie en waardevolle grafsteen of gedenkmonument samenstellen. De leverancier van grafmonumenten helpt daarbij van ontwerp tot realisatie.

Het is een belangrijk en emotioneel moment: het uitzoeken van een betekenisvolle grafsteen. Pieter en Anita Habermehl willen klanten daarin ontzorgen en weten hun wensen te vertalen naar iets waardevols. „Wij willen ze graag helpen met het maken van de juiste keuze”, aldus Pieter. „En dat kan vanachter hun eigen computer, bij ons in de showroom of samen bij klanten thuis. We kunnen het standaard concept aanbieden of meedenken in een eigen ontwerp. Het fijne aan een zogenoemde standaard gedenksteen, is dat je nooit voor verrassingen komt te staan of een meerprijs hoeft te verwachten. Je kiest uit één van de 13 kleuren graniet en 12 verschillende vormen. Een combinatie van kleuren, mat of glans: het is allemaal mogelijk voor een vaste prijs.” Iedereen kan er terecht voor een standaard concept of een ontwerp op maat. Uiteraard kunnen ook specifieke wensen realiteit worden: „Als men zelf een idee heeft, dan gaan we graag om de tafel zitten. Een combinatie van glas, (versteend)hout of Cor-

De showroom van Wilgenhorst Gedenken in Renswoude.

tenstaal samen met natuursteen, het kan allemaal. We kunnen plantvakken toevoegen, afbeeldingen zandstralen of werken met ruw gesteente. In onze showroom staan tal van modellen tentoongesteld. Belettering, samenstellen en plaatsen: we hebben alles zelf in huis.”

ONDERHOUDEN

Pieter vindt het belangrijk dat mensen tijdens het bezoeken van een graf of gedenk-

plaats dan ook kunnen herdenken en ook daar weet hij te ontzorgen: „Tegen een zeer laag tarief van €75,- per jaar onderhouden wij twee keer per jaar het monument. We maken het schoon, houden eventuele bestaande beplanting netjes bij en werken ingeschilderde teksten bij waar nodig. De familie wordt daar altijd van op de hoogte gebracht.” Pieter en Anita staan altijd klaar om vragen te beantwoorden en wensen te bespreken.

WILGENHORST
gedenken

Wilgenhorst Gedenken, Molenstraat 15
3927 CA Renswoude 033 234 0358
www.wilgenhorst-gedenken.nl

De uitvaart die je bijblijft. ‘Het voelde heel speciaal dat ik erbij mocht zijn’

TEKST ILONA DE LANGE BEELD ANP, HARRY BLOKZIJL, PERSBURO MELISSEN

Waarom doe je het werk dat je doet? Deze twee
uitvaartondernemers vertellen over werkdagen die hun het
meest zijn bijgebleven, en waarom dit voor hen de kern van
hun bijzondere werk illustreert. >

IN MEMORIAM

INTERVIEW

Aline de Graaf (51) is uitvaartondernemer in Leek

‘Elke dag kwamen de buren aanzetten door het gat in de coniferen’

‘In mijn werk als verpleegkundige miste ik altijd iets. Ik stond mensen bij rond het ziek-zijn en sterven van hun geliefde, maar ik kon het voor mijn gevoel niet afmaken. Als mijn kinderen groot zijn, word ik uitvaartondernemer, zei ik vaak. Dat gevoel werd alleen maar versterkt toen we zelf een zoon verloren. De uitvaartondernemer zei toen: als je wilt, bel je me en dan kom je bij mij in de leer. Ruim tien jaar geleden was het zover.

Mijn grootste drijfveer is dat mensen na het overlijden van een geliefde kunnen terugkijken op een passend en troostrijk afscheid. Dat zit soms in kleine dingen. Kinderen bellen laten blazen omdat daar een kusje in verpakt zit voor de overledene. Of benoemen dat de overledene best zijn of haar trouwring mag omhouden tot de dag van de uitvaart.

Om op te merken wat nodig is, moet ik soms achteroverleunen bij mensen. Dat vond ik zelf ook fijn in de dagen na het overlijden van onze zoon. Ik zie de uitvaartondernemer nog zitten op een stapeltje stenen in onze tuin. Wij zaten midden in een verbouwing. Hij zat rustig te wachten. Dat gaf zo veel lucht.

Ik doe ook ideeën op doordat ik zo veel verschillende mensen begeleid. Van de Molukse gemeenschap leerde ik dat zij alles zelf doen rond een begrafenis, zelfs het dicht scheppen van het graf. Ik zag dat die fysieke ar-

beid hun goed deed. Met het zweet op het voorhoofd kregen ze soms mooie gesprekken over de overledene. Ik heb het daarom al een aantal keren aan Nederlandse nabestaanden voorgesteld: zouden jullie misschien zelf de kist willen toedekken? In de meeste gevallen komt de grafdelver dat doen in een machine op rupsbandjes, maar je kunt dit ook in eigen hand houden. Pas nog waren er een paar zonen, twintigers, die dit graag wilden. Die jongens hadden hun overall en laarzen achter in de auto. Toen de stoet weg was, kwamen zij teruglopen en hebben ze hun moeder toegedekt. Achteraf vertelden ze mij hoe waardevol ze het vonden.

Kinderen durven alles te vragen

Ik houd van begrafenissen met kinderen erbij; die durven ongegeneerd alles te vragen. Ik heb met een jongetje in de kerk op de knieën onder de kist gekeken. Hij was bezorgd dat er geen bodem in de kist zat. Of ik liep met een kleine jongen al snoepjes etend rond over de begraafplaats, terwijl zijn moeder het graf voor zijn vader uitzocht. “Kom jij alleen als er mensen dood zijn?”, vroeg hij. “Ja”, antwoordde ik. “Dan heb jij echt een stomme baan.” Klopt, dacht ik, vaak, maar niet altijd. Vaak zijn het familieleden van de overledene die ik begeleid, maar soms zijn de relaties nog bijzonderder. Ik

ben eens gebeld door de buren van een vrouw zonder kinderen; haar man en broers en zussen waren al overleden. Iedere ochtend gingen die buren even naar haar toe. Om te zien of ze de gordijnen open had. En om de pap in de magnetron te zetten. Overdag redde ze zich wel. ’s Avonds brachten ze haar een pannetje met eten. Ik merkte op dat ze dan wel elke keer een blokje om moesten lopen naar haar huis. Nee hoor, antwoordde de vrouw, daar hadden ze een oplossing voor. In hun coniferenhaag hadden ze een poortje gemaakt. De rest van de week, als ik de oude vrouw verzorgde, kwamen de buren aanzetten door het gat in de coniferen. Zij regelden haar begrafenis. De dagelijkse zorg en de laatste zorg voor hun buurvrouw, ze vonden het de normaalste zaak van de wereld.

Ik ga altijd op nagesprek, als families dat willen. Ook bij deze mensen zat ik zes weken na de uitvaart weer aan hun tafel. Ik vroeg hoe het ging. De buurvrouw nam mij mee naar de tuin. En toen wees ze: “De woningbouwvereniging heeft het poortje in de heg dichtgemaakt. Ik vind het zo verschrikkelijk.” Elke keer als ik door hun straat rijd, moet ik weer aan dit afscheid denken. Het voelde heel speciaal dat ik erbij mocht zijn. Hoe ellendig de wereld ook is, dit zijn knipoogjes: zo mooi kunnen relaties zijn. En dan is mijn baan helemaal niet stom.’

IN MEMORIAM

INTERVIEW

Piet Hunse (62) is uitvaartondernemer in Beilen

‘Piet, als jij nu een zwart pak van ons krijgt, dan kun jij toch wel meelopen tussen het melken en voeren in?’

‘Hier in Beilen hebben we de kliniek Duurzaam Verblijf. Dat is een inrichting voor verslaafden die alle mogelijke trajecten doorlopen hebben. Zij zijn voor de samenleving afgeschreven en ze zitten hier tot hun dood. Onlangs stierf een jonge jongen. Zijn familie had niet de financiële middelen om zijn lichaam op te halen. Ik heb hem naar zijn oude woonplaats Rotterdam gebracht, met het idee daar zelf de laatste verzorging te doen en hem met de familie te begraven. Maar eenmaal daar deed de familie dat zelf. Zijn moeder kwam naar mij toe en vroeg of ze nog een ritueel mochten doen. Natuurlijk, ik was benieuwd wat deze Antilliaanse familie ging doen. Ze gingen rond zijn lichaam bidden. Ze bleken net als ik christelijk te zijn. Op de begraafplaats mocht ik een paar woorden zeggen en toen zei ik: hoe diep een graf ook is, we mogen leven in het vertrouwen dat jullie zoon nooit verder zal vallen dan in de handen van onze hemelse Vader. Ik zag het gezicht van de moeder openbreken. Ze was zo dankbaar en dat heeft me zeldzaam ontroerd: dat ik iets mocht betekenen voor iemand die door de samenleving was uitgekotst. “Mag ik jou een dikke knuffel geven?”, vroeg ze na afloop. Als ik terugrijd van een afscheid, dan evalueer ik dat altijd voor mezelf in de auto. En dan geef ik mezelf een cijfer. Dit was een negen, want ik heb mensen een stapje

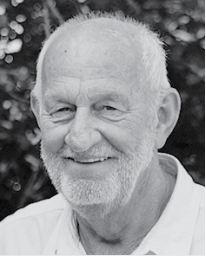
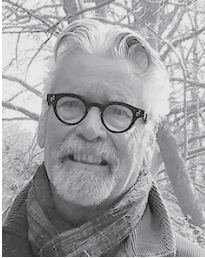
verder kunnen helpen in een goed afscheid. Ik ben nu vijftien jaar uitvaartondernemer. Daarvoor was ik boer. Een belangrijke overeenkomst is dat het werk niet te plannen is en dat het een weerslag op je gezin heeft. Al veel eerder werd ik lid van het bestuur van de uitvaartvereniging. Ik trad daarmee in de voetsporen van mijn opa. Hij was in de jaren twintig medeoprichter van deze organisatie, die vroeger de uitvaarten voor de lokale gemeenschap regelde. De vereniging had toen ik bestuurslid werd, nog eigen dragers. En aan mij werd gevraagd: Piet, als jij nu een zwart pak van ons krijgt, dan kun jij toch wel meelopen, tussen het melken en voeren in? Dat wilde ik wel. En van het een kwam het ander. Ik ging ook helpen met koffie schenken en werd steeds meer bij begrafenissen betrokken. Ik merkte dat ik het prachtig vond om iets te kunnen betekenen voor mensen die in een zeldzaam moeilijke situatie zitten en denken: hoe moet ik hiermee omgaan?

Ballon aan emoties

Mijn eerste vraag is in de meeste gevallen: kunnen jullie vertellen wat er is gebeurd? Dan loopt er vaak een ballon aan emoties leeg. En daarna kijken ze me aan: wat nu? Die rust is volgens mij ontzettend belangrijk, zodat

mensen beseffen wat er gebeurd is. Pas dan gaan we verdere stappen ondernemen voor de uitvaart. Ik probeer aan te voelen wat past bij de overledene en de nabestaanden. Ik stel vaak voor om spullen en foto's van de overledene bij de kist te zetten. Ik heb al van alles meegemaakt. Van miniatuurauto's en haakwerk tot een bijbel en meerdere foto's. Als omstanders dan bij de kist staan, komen er verhalen over wie de persoon was, in plaats van die geijkte opmerkingen over enkel het dode lichaam: “Ze lag er mooi bij” of “Je kon wel zien dat ze ziek was”. De naasten rondom de rouwenden vind ik heel belangrijk. Tijdens een uitvaart heb ik eens een schilderij aangehaald dat bij de familie thuis hing, van twee paarden die één ploeg trekken. Soms is een ploeg te zwaar voor een paard; dan plaatst een boer een tweede paard onder het juk. Samen trekken ze die ploeg door de zware aarde. Soms heb je als rouwende zo ook iemand naast je nodig. Daarvoor moeten er twee dingen gebeuren. Dat iemand aangeeft het zwaar te hebben. En dat de ander die signalen hoort en een hand uitsteekt: ik loop een tijdje met je op. Ik ben uitvaartondernemer, maar ik probeer bij elk afscheid verder te denken dan dat gesloten graf. Mensen hebben mensen nodig, zoveel heb ik wel geleerd sinds ik van de boerderij af ben.’

IN MEMORIAM

 Henk Mulder ASSEN ☆ 23 MAART 1949 ZWOLLE † 14 NOVEMBER 2023 TRANSPORTONDERNEMER	 Kees Wijnands WORMERVEER ☆ 17 DECEMBER 1943 HILVERSUM † 15 NOVEMBER 2023 TIMMERMAN EN KOSTER	 Ria Leppink-Huizing ENSCHDEDE ☆ 8 JANUARI 1944 LEIDEN † 15 NOVEMBER 2023 LIEFDEVOL, MEELEVEND	 Geertje (Gé) van der Molen-Hoeksema OLDEKERK ☆ 30 APRIL 1932 HOOGKERK † 16 NOVEMBER 2023 ZORGZAAM EN BETROKKEN	 Wout Bronsema ASSEN ☆ 14 MAART 1953 ASSEN † 16 NOVEMBER 2023 SOC. JUR. MEDEWERKER
 Aafke Tempelman-van Dijk ULRUM ☆ 2 JUNI 1943 OMMEN † 17 NOVEMBER 2023 BANKMEDEWERKSTER	 Sietske Dijkstra-Marinus URETERP ☆ 17 JANUARI 1929 URETERP † 17 NOVEMBER 2023 HUISVROUW	 Hendrik de Jonge NIEUW-BUINEN ☆ 22 DECEMBER 1931 EMMEN † 17 NOVEMBER 2023 VADER, MUZIEK, PHILIPS	 Tiny Poortinga-de Langen OLDEHOVE ☆ 29 SEPTEMBER 1944 GRONINGEN † 20 NOVEMBER 2023 ZORGZAAM EN IJVERIG	 Greetje Rozema-Oosterhuis TEN POST ☆ 6 JANUARI 1942 OOSTERWOLDE † 22 NOVEMBER 2023 HERINNERINGEN BLIJVEN
 Wiecher Sturing TER AARD ☆ 7 SEPTEMBER 1932 HOOGHALEN † 23 NOVEMBER 2023 BOER IN HART & NIEREN	 Zwaantje Apperloo-Kroezen ENSCHDEDE ☆ 20 APRIL 1947 ELSPEET † 24 NOVEMBER 2023 BETROKKEN	 Peter Blokhuis SPAKENBURG ☆ 28 FEBRUARI 1949 HAARLEM † 24 NOVEMBER 2023 DIRECTEUR GOLFBAAN	 Johanna Bonefaas-van der Veen OLDEHOVE ☆ 13 FEBRUARI 1926 GROOTEGAST † 25 NOVEMBER 2023 MAM, OMA EN OMA-OMA	 Daniël van der Meulen LEEUWARDEN ☆ 23 JUNI 1978 LEEUWARDEN † 26 NOVEMBER 2023 GELOOFSVERTROUWEN
 Nico Griffioen LOENEN AAN DE VECHT ☆ 29 APRIL 1945 HILVERSUM † 27 NOVEMBER 2023 DE PELGRIM KWAM THUIS	 Renate van der Molen-Fokken GRONINGEN ☆ 6 JULI 1955 WESTEREMDEN † 28 NOVEMBER 2023 ZORGZAAM	 Martin van Aken UTRECHT ☆ 25 AUGUSTUS 1950 PUTTEN † 28 NOVEMBER 2023 WEGENBOUWER	 Nelly van der Zwaag-Norg ENUMATIL ☆ 13 JANUARI 1939 URETERP † 28 NOVEMBER 2023 HUISVROUW	 Gert van de Nadort AMSTERDAM ☆ 14 MAART 1950 GORINCHEM † 29 NOVEMBER 2023 'GENIETOLOOG'

IN MEMORIAM

LEVEN IN 'T LICHT

‘Altijd aandachtig en zorgzaam’

Jantje Aaltje Muller leidde al jong een arbeidzaam leven in het boerengezin waar ze opgroeide. Ook na haar huwelijk met Anne Bosma was ze op de boerderij constant druk om voor haar acht kinderen, een dienstmeisje, knechten en stagiairs te zorgen.

TEKST MARGARETHA COORNSTRA
BEELD FAMILIE BOSMA

De meidoorn stond in volle bloei toen Jantje Aaltje Muller op 20 mei 1943 trouwde met Anne Bosma. Die dag zou een van haar mooiste herinneringen blijven, weet dochter Dineke van der Horst. Het stel trouwde relatief jong, uit angst dat Anne zou worden opgepakt en tewerkgesteld in Duitsland. Daarom werd het huwelijk ook voltrokken in een klein dorp, om maar zo min mogelijk op te vallen. Wél opvallend was de bruidsjaпон, door Jantje zelf met veel geduld vervaardigd. ‘Stof was heel schaars in de oorlog, maar mijn moeder had een prachtige lap kunnen kopen, onder meer door een kilo boter te karnen’, zegt Dineke. ‘Lichtblauw, en glanzend aan de binnenkant. Vanwege die mooie glans gebruikte ze de binnenkant als buitenkant. Al die schulprandjes had ze langs een zilveren rijksdaalder afgetekend. De jurk had zelfs een klein sleepje.’ Als oudste kind in een boerengezin leidde Jantje al jong een arbeidzaam leven. Zo moest ze elke ochtend om vijf uur koeien melken. Verder volgde ze acht jaar lagere school, van haar zesde tot haar veertiende. Dineke: ‘De achtste klas was bedoeld als voorbereiding op de mulo. De kinderen kregen plantkunde, dierkunde, boekhouden, algebra, Duits en ook nog zangles, waarbij de meester op de klarinet speelde.’ Jantje leerde graag en had best naar die mulo gewild. ‘Daar had ze vast ook wel de cijfers voor,’ zegt haar dochter, ‘maar ja, ze was thuis nodig.’

Luciferhoutjes

Na hun huwelijk trokken Jantje en Anne eerst in bij Annes ouders, die ook een boerderij hadden. Anne was de jongste van elf en had een paar oudere broers. Dineke: ‘In 1946 kwam er een boerderij vrij in Bedum. Toen hebben ze met luciferhoutjes geloot wie die zou krijgen, en mijn vader trok aan het langste eind.’

Die boerderij lag ver buiten het dorp en had geen waterleiding, geen gasaansluiting en geen elektriciteit. ‘Als verlichting gebruikten we een gaslamp met zo’n kousje, een petroleumlampje en een stormlantaarn’, herinnert Dineke zich. ‘Voor het koken was er een butagasfles en een komfoortje met twee pitten. En dat voor een groot gezin ... Pas tussen 1955 en 1960 werden we aangesloten op gas, water en stroom. In die tijd konden we dus geen sinterklaas vieren, want dat werd te duur. Die verbouwing kostte immers al zo veel.’ Jantje was voortdurend bezig om voor haar acht kinderen, een dienstmeisje, knechten en stagiairs te zorgen. Later kwamen er vaak nog vriendjes en vriendinnetjes logeren. ‘En dan was er nog een grote moestuin’, zegt Dineke. ‘Mijn moeder deed alles zelf: groenten en fruit oogsten en inmaken. En ook in de herfst het vlees wec-

ken als er een koe was geslacht, want we hadden eerst nog geen diepvries.’ ’s Avonds laat had Jantje pas een moment voor zichzelf. Dineke: ‘Dan pakte ze de krant en een boek, want ze las graag. Ze was een vrouw met diepgang, die goed kon luisteren.’ In 2009 verlieten Jantje en Anne hun boerenbedrijf voor woonzorgcentrum ArendState in Assen, waar Anne twee jaar later overleed. Jantje bleef tot het einde toe haar eigen bescheiden zelf, met stevast de bijbel, het Nederlands Dagblad, een breiwerk en een goed boek onder handbereik. Dineke: ‘Ze klaagde nooit. Toen ze al 102 was en bedlegerig, kwam er een verpleegkundige binnen en pakte haar hand. Mijn moeder zei: “Och, wat heb jij koude handen!” En meteen nam ze die handen in de hare en warmde ze gauw even. Dat gebaar typeerde haar: altijd aandachtig en zorgzaam.’

Jantje Aaltje Bosma-Muller

☆ Zuidhorn, 23 juni 1921
† Assen, 24 februari 2024

Laat een hoopvolle toekomst na aan kinderen in armoede

De 75-jarige Lia van der Laan staat nog volop in het leven. Ze studeert, geeft bijles en is actief in de kerk en het verenigingsleven. Maar ze realiseert zich ook dat de jaren gaan tellen en dat er een moment komt waarop ze er niet meer is. Ze wil de wereld goed achterlaten en nalaten aan organisaties en initiatieven die ze een warm hart toedraagt. Daarom nam ze Compassion op in haar testament.

“We kunnen handen en voeten geven aan het evangelie en iets moois nalaten waardoor heel veel kinderen kunnen groeien en bloeien.”

Wellicht denk jij ook wel eens na over het nalaten aan een goed doel zoals Compassion. Met jouw nalatenschap geef je kinderen in armoede een hoopvolle toekomst.

Wil je hier meer over weten?

Vraag de brochure aan via onze website of bel met een van onze adviseurs op het gebied van nalatenschappen:

Jan Groothuis
☎ 06 29 08 98 90

Frederike Meerveld
☎ 06 23 68 83 67

compassion.nl/ND11

 Compassion
bevrijdt kinderen van armoede
in Jezus' naam

Lia

Rajabo

IN MEMORIAM

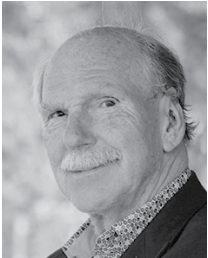
Wiert Jan Berghuis
NOORDWOLDE (GR)
☆ 24 OKTOBER 1973
HARDENBERG
† 30 NOVEMBER 2023
GELIEFD KONINGSKIND

Piet Jonker
GROOTEGAST
☆ 13 JANUARI 1937
VEENENDAAL
† 30 NOVEMBER 2023
VOL GELOOFSVERTROUWEN

Hugo de Bruijne
AMERSFOORT
☆ 8 NOVEMBER 1963
BARNEVELD
† 4 DECEMBER 2023
ADJUNCT-HOOFDREDACTEUR ND

Gerrit Hutten
ENSCHEDÉ
☆ 23 JUNI 1939
VEENENDAAL
† 4 DECEMBER 2023
COMMANDO, MAKELAAR

Sietze Oostenbrug
GRONINGEN
☆ 22 FEBRUARI 1953
AMSTELVEEN
† 7 DECEMBER 2023
BETROUWBAAR

Cornelia Algra-Modderman
ULRUM
☆ 18 AUGUSTUS 1935
HILVERSUM
† 10 DECEMBER 2023
LIEVE MAMA EN OMA

Dieks Weelink
LEMELERVELD
☆ 6 FEBRUARI 1942
HATTEM
† 11 DECEMBER 2023
TROUW EN ZORGZAAM

Jannie Boven-Bronsema
HARKSTEDE
☆ 11 JUNI 1933
MIDDENMEER
† 12 DECEMBER 2023
LIEFDEVOLLE MOEDER

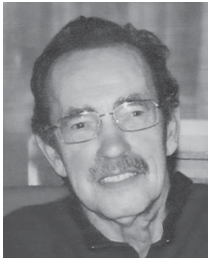
Vrouwkje de Lange-Pouwels
BERGENTHEIM
☆ 12 MEI 1925
HOOGEVEEN
† 13 DECEMBER 2023

Ali Niemeijer-Nijeboer
HATTEM
☆ 18 MAART 1938
HATTEM
† 14 DECEMBER 2023
ZORGZAAM EN BETROKKEN

Rob van Tol
AMSTERDAM
☆ 12 OKTOBER 1942
AMERSFOORT
† 15 DECEMBER 2023
ACCOUNTANT

Jan Brands
BUSSUM
☆ 13 APRIL 1940
HUIZEN
† 17 DECEMBER 2023
GEWOON PAPA

Nely van den Berg
PERNIS
☆ 24 FEBRUARI 1959
ENSCHEDÉ
† 18 DECEMBER 2023
ZIEKENVERZORGSTER

Bart Sturm
VROUWENPOLDER
☆ 26 MEI 1943
GOES
† 21 DECEMBER 2023
BOEKHOUDER

Peta Veldkamp-Voorhorst
WAPENVELD
☆ 30 AUGUSTUS 1921
WAPENVELD
† 21 DECEMBER 2023
LIEFDEVOL EN ZORGZAAM

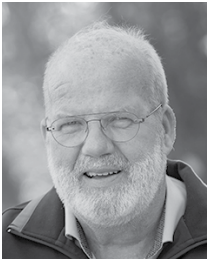
Neeltje van Dam-Buijs
AALSMEER
☆ 7 FEBRUARI 1932
ZWOLLE
† 23 DECEMBER 2023
LIEFDEVOL BETROKKEN

Corrie de Noord-Niemeijer
ASSEN
☆ 12 NOVEMBER 1937
HOOGEVEEN
† 23 DECEMBER 2023
HUISVROUW

Henk de Noord
MEPPEL
☆ 24 AUGUSTUS 1937
HOOGEVEEN
† 25 DECEMBER 2023
AUTOMONTEUR

Henk Hartog
ASSEN
☆ 4 APRIL 1953
'T HARDE
† 25 DECEMBER 2023
HUMORISTISCH

Gerrie Peereboom-van Unen
HASSELT
☆ 9 MAART 1950
KAMPEN
† 27 DECEMBER 2023
LIEF EN ZORGZAAM

Een dreigend ruimtetekort op Nederlandse begraafplaatsen is afgewend: doordat er steeds meer gecremeerd wordt, maar ook door het limiteren van grafrechten. Eeuwige grafrust kan nergens worden gegarandeerd, maar vooral op religieuze en natuurbegraafplaatsen hoeven nabestaanden het ‘ruimen’ van een graf voorlopig nog niet te duchten.

TEKST EN BEELD SJIRK KUIJPER

Van ‘eeuwige grafrust’ naar grafrechten voor bepaalde tijd: dat scheelt ruimte

Tien jaar, dat is de minimale ‘grafrust’ die een begraafplaats in ons land moet waarborgen. Dat is geen willekeurig gekozen termijn; het is de periode die een lichaam in de aarde onder de Nederlandse condities nodig heeft om volledig te ontbinden – of zoals dat in de Bijbel heet: om tot stof terug te keren (Genesis 3:19). Die gegarandeerde rustperiode van tien jaar is in 1991 opgenomen in de Wet op de lijkbezorging. Het aanvullende Lijkomhulselbesluit bevat materiaalvoorschriften die ervoor zorgen dat tien jaar ook werkelijk genoeg is. Kisten en lijkwaden mogen het natuurlijk proces na de ‘ter-aardebestelling’ niet vertragen, en ze mogen de bodem niet vervuilen met niet-afbreekbare stoffen. Tien jaar is tevens de minimale duur van het grafrecht dat wordt toegekend aan nabestaanden die hun overledene in een particulier graf begraven. Na afloop daarvan kan dit recht worden verlengd; soms met minimaal vijf jaar, vaker met perioden van tien of twintig jaar. Het motief om dit te doen, heeft doorgaans niet met ‘grafrust’ te maken, maar met de behoefte van nabestaanden om nog de plaats en het grafmonument te

kunnen bezoeken die aan hun geliefde herinneren.

Traceren

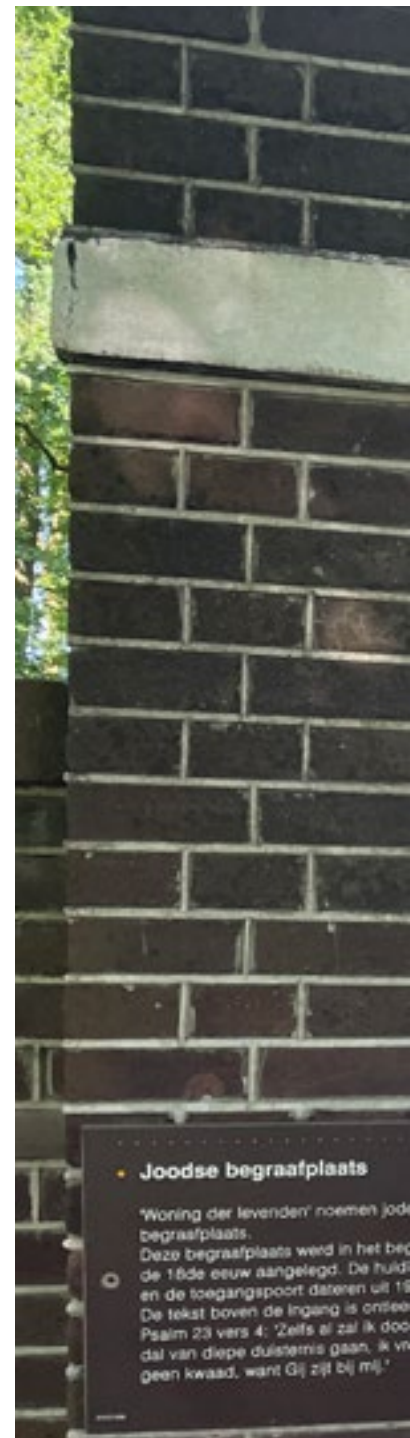
Een begraafplaatsbeheerder moet belanghebbenden tijdig op de hoogte brengen wanneer het grafrecht ten einde gaat lopen. Soms zijn de nabestaanden na tien jaar al niet meer te traceren – de privacy-wetgeving en het verdwijnen van een vaste telefoonlijn uit veel huishoudens dragen daaraan bij. Met het oog daarop wordt ook op een informatiebord bij de ingang van een begraafplaats tijdig aangekondigd van welke graven de rechten (en de vooraf betaalde onderhoudsvoorziening) gaan vervallen. Als niemand zich meldt, en de rechten dus niet worden verlengd, mag de begraafplaats overgaan tot ruiming van een graf. De skeletten van de overledenen worden dan opnieuw begraven, in een groot verzamelgraf. Zodoende kunnen op bestaande, algemene begraafplaatsen na verloop van tijd steeds weer oude grafvelen worden vrijgemaakt voor nieuwe graven. Mede door de sterke toename van het aantal crematies is het tekort aan

ruimte, waarvoor eind vorige eeuw nog werd gevreesd, goeddeels afgewend. Ten minste: op algemene (gemeentelijke) begraafplaatsen. Graven worden daar in principe niet meer voor onbepaalde tijd uitgegeven. ‘Wanneer er sinds de jaren negentig alleen graven voor onbepaalde tijd zouden zijn uitgegeven, dan zouden de huidige 4.400 begraafplaatsen in Nederland twee- tot driemaal zo groot hebben moeten zijn als nu’, schreef de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen (LOB) in 2021. Nederland heeft geleerd van zijn verleden, toen er nog grafrechten werden uitgegeven voor onbepaalde tijd zonder dat er voorwaarden werden gesteld aan de nabestaanden. Zoals de verplichting dat zij zelf hun adreswijziging zouden doorgeven om vindbaar te blijven. ‘Op veel plaatsen liggen in onbruik geraakte (delen van) begraafplaatsen. Rechthebbenden op graven zijn er niet meer, er worden geen inkomsten meer ontvangen, de monumenten zijn kapot of overwoekerd. Soms wordt er in beperkte mate onderhoud uitgevoerd door een groep vrijwilligers of door de gemeente’, constateert de LOB.

Tot zover de praktijk op algemene begraafplaatsen. Daarnaast kent Nederland bijzondere begraafplaatsen die hun eigen voorschriften stellen en grafrechten uitgeven – met dien verstande dat ook zij natuurlijk minimaal tien jaar grafrust moeten garanderen.

Bijzondere begraafplaatsen

Veel bijzondere begraafplaatsen zijn eigendom van een religieus genootschap dat de lichamen van overledenen juist voor onbepaalde tijd wil laten rusten. In de Wet op de lijkbezorging (artikel 37 tot 40) wordt hierbij consequent over ‘kerkgenootschappen’ gesproken. Daarmee worden niet alleen christelijke (rooms-katholieke en protestantse) kerken aangeduid; ook joodse en islamitische begraafplaatsen vallen onder dezelfde bepalingen. Nederland telt ongeveer 250 joodse begraafplaatsen: veel daarvan liggen in steden en dorpen, maar sommige ook in de bossen of weidegebieden. Een groot deel van deze joodse begraafplaatsen is nu in bezit en beheer bij het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap; sommige zijn

IN MEMORIAM

ACHTERGROND

Joodse begraafplaats in Elburg. Omdat joodse graven in de afgelopen vier eeuwen werden uitgegeven met de belofte van ‘eeuwige grafrust’, zullen deze begraafplaatsen niet worden verstoord of geruimd.

eigendom van een particulier of een burgerlijke gemeente. Omdat joodse graven in de afgelopen vier eeuwen werden uitgegeven met de belofte van ‘eeuwige grafrust’, zullen deze begraafplaatsen niet worden verstoord of geruimd. In 2021 stelde het ministerie van OCW 2,5 miljoen euro beschikbaar voor herstel en restauratie van joodse begraafplaatsen.

Grafrust is geen juridisch begrip
‘Eeuwigdurend grafrecht’ bestaat niet voor de Nederlandse wet; die kent alleen rechten voor bepaalde en onbepaalde tijd. Ook ‘grafrust’ is geen juridisch begrip, dus ‘eeuwigdurende grafrust is een theologische term’, schreef de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen in een advies over de uitgifte van grafrechten voor onbepaalde tijd. Daarbij ‘speelt ook mee dat het vrijwel onmogelijk gebleken is om te beloven om iets voor de eeuwigheid vast te leggen: wie zijn wij om afspraken te kunnen maken voor de eeuwigheid?’ De vraag naar ‘eeuwige grafrust’ speelde plotseling op tijdens de coronapandemie vanaf 2020, toen moslims hun overledenen niet mochten repatriëren naar isla-

mitische herkomstlanden waar wel graf-rust voor onbepaalde tijd wordt beloofd. Tegelijk nam ook het aantal tweede- en derdegeneratie-immigranten toe die dusdanig zijn geïntegreerd dat ze in Nederland begraven willen worden – maar dan wel volgens de islamitische voorschriften. Beide ontwikkelingen samen zorgden voor een sterk toegenomen vraag naar islamitische begraafplaatsen. Er zijn bij Almere, Zuidlaren en Arnhem inmiddels drie grote, exclusieve moslimbegraafplaatsen die ‘eeuwige grafrust’ beloven; daarnaast hebben enkele tientallen begraafplaatsen een apart veld voor moslims waar grafrecht voor onbepaalde tijd wordt uitgegeven.

Bij of in de natuur
De belofte van ‘eeuwige grafrust’ wordt publiekrechtelijk (door de overheid) gegarandeerd; ze kan alleen privaatrechtelijk zo goed mogelijk worden geborgd. Daarvoor is het bijvoorbeeld belangrijk dat het eigendom en beheer van de begraafplaats in handen is van een stichting die haar identiteit en continuïteit goed vastlegt. Maar ook de locatiekeuze moet

zodanig zijn uitgekiend dat er in de toekomst bijvoorbeeld geen herbestemming voor aanleg van wegen, spoorlijnen of woningen dreigt. De islamitische begraafplaats bij Arnhem is om die reden in een

‘Wie zijn wij om afspraken te kunnen maken voor de eeuwigheid?’

Natura 2000-gebied aangelegd. Ook op het toenemende aantal natuurbegravingen worden grafrechten verkocht voor onbepaalde tijd. De bedoeling van een natuurgraf is immers dat het al snel ‘één wordt met de natuur’ – daarom zijn grafmonumenten hier ook niet toegestaan, er wordt slechts voor bepaalde tijd een markering aangebracht waardoor

het graf terug te vinden is door nabestaanden. Intussen is er ook op de meest behoudende flank van de reformatorische gezindte een beweging in gang gezet voor het langduriger bewaren van de graf-rust, nu veel gemeenten geen grafrechten voor onbepaalde tijd meer aanbieden. In de Bommelerwaard hebben enkele kerken-raden een stichting opgericht die in 2020 een deel overnam van de algemene begraafplaats in Brakel (gemeente Zaltbommel). De afgescheiden dodenakker draagt nu de veelzeggende naam ‘Grafrust’. ‘Waarom zouden christenen een andere afweging maken dan joden en moslims?’ schreef pleitbezorger Gert van Leeuwen hierover in *De Wachter Sions*, het blad van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Tegelijk verwierp hij echter de uitdrukking ‘eeuwige grafrust’: ‘Eens zullen we allemaal ontwaken (Daniël 12:2). Dat geldt eveneens voor degenen die in een massagraf of een knekelput liggen. De graf-rust is eindig! We moeten hierin dan ook niet doorslaan en het ruimen van graven scherp veroordelen. Maar als de graf-rust voor onbepaalde tijd vrij eenvoudig geregeld kan worden, waarom zouden we dat dan nalaten?’

IN MEMORIAM

 Bieny Clement-Nijhof ASSEN ☆ 16 AUGUSTUS 1937 BEEK (LB) † 27 DECEMBER 2023 OPRECHT EN GELIEFD	 Coba Schepel-Mossel SCHILDWOLDE ☆ 4 OKTOBER 1927 WINSUM † 28 DECEMBER 2023 UNIEK EN GELIEFD	 Jantiena Pol-Helder FAAN ☆ 6 JULI 1932 ZUIDHORN † 28 DECEMBER 2023 ZORGZAAM, KRACHTIG EN LIEF	 Joke Rook-Aalbers GIETHOORN ☆ 11 APRIL 1939 WOUDENBERG † 2 JANUARI 2024 CREATIEF, MOEDER & OMA	 Bram Alkema MIDLUM ☆ 6 SEPTEMBER 1943 HARLINGEN † 3 JANUARI 2024 ONDERNEMER EN KWEKER
 Aukje Roorda-de Jong OLDEBROEK ☆ 10 FEBRUARI 1938 ASSEN † 3 JANUARI 2024 ORIGINEEL, BETROKKEN	 Hannie Slooter-Blacquièr ZWIJNDRECHT ☆ 20 AUGUSTUS 1937 BILTHOVEN † 4 JANUARI 2024 ONS LIEF MAMSJE	 Ina Olijve-Schuurman NIEUW-BUINEN ☆ 22 MAART 1941 ZUIDHORN † 7 JANUARI 2024 ZORGZAAM EN TROUW	 Gé Steenberg-Ritsema LEENS ☆ 4 AUGUSTUS 1928 LEEK † 8 JANUARI 2024 LIEVE MOEDER EN OMA	 Anneke Twigt EPE ☆ 8 FEBRUARI 1963 HARDENBERG † 8 JANUARI 2024 LIEFDEVOL
 Casper Westrik ROTTERDAM ☆ 16 MAART 1948 ROTTERDAM † 11 JANUARI 2024 TROUW IN ALLES	 Grietje Oosterhuis TEN BOER ☆ 20 OKTOBER 1933 TEN BOER † 11 JANUARI 2024 ONDERWIJZERES	 Aafke Weening-Venema LUCASWOLDE ☆ 12 JANUARI 1939 URETERP † 11 JANUARI 2024 GELIEFD	 Jannie Schimmel WEESPERKARSPEL ☆ 28 AUGUSTUS 1955 ZWOLLE † 12 JANUARI 2024 ZE WAS GEZINSMANAGER	 Hillie van de Riet-Pruim DALFSEN ☆ 23 FEBRUARI 1941 ZWOLLE † 13 JANUARI 2024 DAPPER EN GELOVIG
 Aaltje Hooikammer-van de Riet ZWOLLERKERSPEL ☆ 25 DECEMBER 1932 HARKSTEDE † 14 JANUARI 2024 GODS KIND	 Huug Bos NIGTEVECHT ☆ 25 NOVEMBER 1934 ZWOLLE † 14 JANUARI 2024 AARDAPPELSPECIALIST	 Dirk Harmen Koops SMALLINGERLAND ☆ 1 JUNI 1941 SMILDE † 15 JANUARI 2024 EEN STILLE KRACHT	 Lou Louters SCHILDWOLDE ☆ 11 FEBRUARI 1933 SLOCHTEREN † 15 JANUARI 2024 BETROKKEN EN DANKBAAR	 Els Bassie-van Voornveld AMSTELVEEN ☆ 3 APRIL 1946 NIEUWEGEIN † 15 JANUARI 2024 ZORGZAME MOEDER & OMA

IN MEMORIAM

Lützen van der Graaf

LEEWARDEN
☆ 28 JUNI 1931
ROTTERDAM
† 16 JANUARI 2024
HIJ ADEMDE JEZUS

Ger Plas

GRONINGEN
☆ 22 JULI 1943
GRONINGEN
† 17 JANUARI 2024
VERHALENVERTELLER

Henk Weisink

ENSCHEDÉ
☆ 30 APRIL 1935
ENSCHEDÉ
† 19 JANUARI 2024
GRAFICUS

Geertje Wiegers-Vis

BOVENKNIJPE
☆ 4 MAART 1928
ASSEN
† 20 JANUARI 2024
BETROKKEN

Rie Bijker-Dijk

LEMELERVELD
☆ 22 AUGUSTUS 1943
LEMELERVELD
† 21 JANUARI 2024
LIEVE VROUW EN (O)MA

Roelof Hartman

HOOGVEEN
☆ 17 APRIL 1943
LELYSTAD
† 22 JANUARI 2024
WEG/WATERBOUWKUNDIGE

Klaas-Hans Boersma

GRONINGEN
☆ 22 JULI 1973
ZUIDHORN
† 23 JANUARI 2024
OPTIMIST

Sonja Vogel-de Vries

SCHOUWERZIJL
☆ 15 JULI 1966
LEENS
† 23 JANUARI 2024
LIEFDEVOL EN ZORGZAAM

Nellie Welink-Huige

SLOOTDORP
☆ 29 NOVEMBER 1943
HARDENBERG
† 24 JANUARI 2024
LIEFDEVOL, BEHULPZAAM

Jan Pons

ROTTERDAM
☆ 22 MAART 1935
BILTHOVEN
† 25 JANUARI 2024
HOOFDAGENT POLITIE

Hendrik Ploegman

DAARLERVEEN
☆ 21 FEBRUARI 1937
OMMEN
† 26 JANUARI 2024
TIMMERMAN

Klaas-Harry Gelderman

HOOGEZAND-SAPPEMEER
☆ 14 JANUARI 1973
ASSEN
† 26 JANUARI 2024
PLANTSOENENDIENST

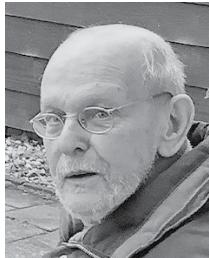
Piet Wolters

HENGLO (OV)
☆ 20 MAART 1958
BENNEKOM
† 26 JANUARI 2024
CONCIERGE, MENSENMENS

Janny Vedder-Donker

AMERSFOORT
☆ 11 MAART 1932
AMERSFOORT
† 29 JANUARI 2024
BETROKKEN EN DANKBAAR

Arie Lagendijk

ROTTERDAM
☆ 7 JULI 1949
GRONINGEN
† 30 JANUARI 2024
INTERESSES EN HUMOR

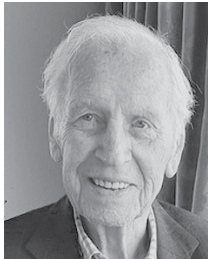
Ina van Langevelde-Catsman

BROUWERSHAVEN
☆ 5 APRIL 1926
HEERENVEEN
† 30 JANUARI 2024
GELOOFSVERTROUWEN

Bert Wieten

HASSELT
☆ 12 MEI 1941
HARDENBERG
† 30 JANUARI 2024
BOER EN TROTSE (O)PA

Guus van Dongen

ROTTERDAM
☆ 15 OKTOBER 1925
CAPELLE AAN DEN IJSSEL
† 31 JANUARI 2024
'ONBEVANGEN OP WEG'

Catharina Schutte

MIDDELBURG
☆ 11 SEPTEMBER 1949
ERMELO
† 1 FEBRUARI 2024
LIEFDEVOL EN ZORGZAAM

Bernhard Dam

DAARLERVEEN
☆ 16 FEBRUARI 1941
HARDENBERG (HOSPICE)
† 1 FEBRUARI 2024
GELIEFDE VADER EN OPA

IN MEMORIAM

ACHTERGROND

Laat de hond of kat afscheid nemen als het baasje overleden is. En regel op tijd een andere plek

TEKST PETRA NOORDHUIS BEELD GETTY, ANP

Wat gebeurt er met huisdieren wanneer hun baasje door ziekte of overlijden niet meer voor ze kan zorgen? Je kunt hierover afspraken maken, om te voorkomen dat de nabestaanden moeten improviseren.

Zestig- en zeventigplussers kiezen er vaak voor om op een gegeven moment geen nieuwe hond of kat meer te nemen. Ze willen voorkomen dat ze eerder dan hun dier overlijden en het beestje 'verweesd' achterblijft. Of dat ze er door ziekte niet meer goed voor kunnen zorgen. Maar niet alles valt te plannen. Je kunt eerder overlijden dan je had gehoopt. Wat gebeurt er dan met je huisdieren(en)?

Testament

Wat er na je dood met je huisdieren moet gebeuren, kun je vastleggen in een testament. Dieren worden gerekend tot bezittingen. Het dier kan dus zelf niets erven, maar je kunt wel kiezen wie je huisdier erft.

Je kunt een familielid, vriend of kennis vragen om na je dood voor je huisdier te zorgen en die persoon kun je ook een geldbedrag nalaten voor de verzorging. Je kunt ook vastleggen door wie en hoe je huisdieren verzorgd moeten worden als je door een ernstige ziekte wilsonbekwaam wordt, bijvoorbeeld door dementie of hersenschade. Dit kan met een levenstestament.

Als je geen mensen kent die de zorg voor jouw dier willen overnemen, kun je in een testament vastleggen dat het dier naar een stichting gaat die het tijdelijk verzorgt en op zoek gaat naar een nieuw baasje. De Dierenbescherming is zo'n stichting.

Er zijn ook veel mensen die de Dierenbescherming geen huisdier nalaten, maar die de organisatie wel een bedrag nalaten, gewoon omdat ze dierenliefhebber zijn. Vergrijzing en een toenemend aantal mensen zonder kinderen zorgen ervoor dat goede doelen steeds meer geld uit nalatenschappen krijgen. 'In 2023 kregen we in totaal ruim 20 miljoen euro uit nalatenschappen', zegt woordvoerder Niels Kalkman van de Dierenbescherming. 'Wat voor bedrag mensen aan ons nalaten, varieert erg, van 1,2 miljoen tot een paar tientjes.'

Naar een pension

Aan een sterfgeval kan een ziekenhuisopname voorafgaan. Als iemand alleen woont, moet tijdens de opname een logeeradres voor de huisdieren worden geregeld of verzorging aan huis. Met een

IN MEMORIAM

ACHTERGROND

beetje geluk kan een familielid, vriend of buurman die taak op zich nemen. Anders kan een dierenpension of betaalde oppas aan huis worden ingeschakeld. Dit kost voor een kat al gauw 15 euro per dag en voor een hond – die ook uitgelaten moet worden – minimaal 20 euro. Als de eigenaar geen geld heeft om een huisdier in een pension onder te brengen, of als er vanwege de drukke zomerperiode geen plek meer te vinden is, kan de Dierenbescherming mogelijk bijspringen, zegt woordvoerder Niels Kalkman. ‘We kunnen een dier soms tijdelijk opnemen in een asiel. Dat is altijd maatwerk. We doen het liever niet, want we willen geen pension zijn.’

Huisdier in ziekenhuis

In de meeste ziekenhuizen zijn honden, katten en andere huisdieren niet welkom. ‘Ik vind dat schrijnend’, zegt Nienke Endenburg, onderzoeker dier-mensrelaties aan de Universiteit Utrecht. ‘Het is voor het baasje belangrijk dat een huisdier op bezoek kan komen. Voor veel mensen is het de laatste wens om een hond, kat of paard nog een keer te zien.’ Soms kunnen vrijwilligers van een wensambulance iemand nog één keer naar huis brengen om de hond of kat te knuffelen of de paarden te aaien. Enkele ziekenhuizen in Nederland experimenteren tot grote vreugde van Endenburg met het op bezoek laten komen van honden en katten. Zuyderland, een ziekenhuis in Geleen en Heerlen, is zo’n ziekenhuis. Mensen die er palliatieve zorg krijgen, mogen hun huisdier op bezoek laten komen. Het Prinses Máxima Centrum in Utrecht, dat kinderen met kanker behandelt, laat ‘in uitzonderlijke gevallen eigen huisdieren toe’, zegt een woordvoerder, ‘als het voor kinderen essentieel is en er geen andere locatie mogelijk is’. In een hospice mogen huisdieren vaak wel langskomen, mits de andere bewoners er geen last van hebben.

Rouwen

Of huisdieren rouwen als hun baasje is overleden, is nog nooit wetenschappelijk onderzocht, zegt Nienke Endenburg. Op grond van haar eigen ervaring en die van andere eigenaren en dierenartsen, is ze er wel van overtuigd dat honden en katten

Huisdieren komen meestal niet in een asiel terecht na het overlijden van een baasje. ‘Naar het asiel brengen is tegenwoordig gelukkig de laatste stap.’

‘Voor veel mensen is het de laatste wens om een hond, kat of paard nog een keer te zien.’

rouwen. ‘Ik zou er graag onderzoek naar doen, maar dan moet er iemand met een zak geld daarvoor komen. Het is vanuit dierenwelzijn belangrijk om te bewijzen dat dieren rouwen en om te ontdekken hoe ze dat doen. Ik denk dat veel baasjes dit ook willen weten.’ Er is wel onderzoek gedaan naar rouw bij honden na de dood van een andere hond in hetzelfde huishouden. Na het verlies van een metgezel gaat 80 procent van de honden minder spelen, eten en/of slapen. Dat blijkt uit Italiaans onderzoek onder ruim vierhonderd eigenaren, dat in 2022 werd gepubliceerd in het wetenschappelijk tijdschrift *Nature*.

Katten kunnen na het overlijden van een dierlijke huisgenoot – hond of kat – ook minder gaan slapen, spelen en eten, bleek recent uit onderzoek door Amerikaanse wetenschappers. Zij spraken met de eigenaren van 450 katten uit huizen waar recent een andere kat of hond was doodgegaan. ‘De katten verstopten zich, brachten meer tijd alleen door en leken op zoek te gaan naar hun verloren maatje’, beschreven de onderzoekers in augustus in het wetenschappelijke tijdschrift *Applied Animal Behaviour Science*. De katten vroegen ook meer aandacht van hun baasjes. Er waren katten die lange, jankende geluiden maakten.

Afscheid nemen

Endenburg adviseert om huisdieren de kans te geven afscheid te nemen van elkaar of van een baasje dat binnenkort overlijdt of al overleden is. Ze gaat ervan uit dat het voor dieren van belang is hun zieke baasje nog eens te ontmoeten. ‘Je weet nooit wat ze ervan meekrijgen. Honden of katten gaan meestal even snuffelen. Ze ruiken dat hun baasje anders ruikt, maar of ze daaraan koppelen dat hij er over een paar dagen niet meer is, weet je niet. Als het baasje overleden

is, gaan ze soms naast de kist liggen en blijven daar liggen. We kunnen dieren niet vragen of ze verdrietig zijn, maar vaak zie je wel dat ze depressieve klachten krijgen.’ Ze gaat ervan uit dat dieren net zo goed als mensen de behoefte hebben om afscheid te nemen.

Asiel

Huisdieren komen meestal niet in een asiel terecht na het overlijden van een baasje, zegt woordvoerder Niels Kalkman van de Dierenbescherming. ‘Naar het asiel brengen is tegenwoordig gelukkig de laatste stap.’ Als in het eigen netwerk van de overledene geen geschikte plek voor een huisdier gevonden wordt, kunnen de nabestaanden via internet verder zoeken. Websites als verhuisdieren.nl en baasjegezocht.nl bemiddelen tussen mensen die een huisdier kwijt willen en mensen die op zoek zijn naar een dier. Op Facebook zijn ook allerlei groepen die kunnen helpen bij het vinden van een nieuw liefdevol huis voor een dier. ‘Als iemand heel eenzaam is geweest en er is niet of nauwelijks een netwerk, dan belandt een dier weleens in het asiel’, vertelt Kalkman. Bij dierenopvangcentra worden kosten gerekend aan mensen die afstand willen doen van een dier, als bijdrage aan de verzorging. Er is bijna altijd wel plek. ‘Soms zitten asiels vol met konijnen. En in het kittenseizoen is het op de kattenafdeling heel druk. Dan kan het zijn dat we een kat niet direct kunnen opnemen. We vragen mensen in zo’n geval om het dier nog even te houden. We proberen in te schatten aan wie we dit kunnen vragen. Is iemand bereid het dier nog even te houden of bestaat dan het risico dat het dier wordt gedumpt? De meeste mensen die hun huisdier naar een asiel brengen, hebben er gelukkig het beste mee voor en zijn bereid het dier nog een paar weken te blijven verzorgen.’ In asiels van de Dierenbescherming kunnen alleen ‘gewone’ huisdieren terecht, zoals honden, katten en konijnen. ‘Paarden en schapen kunnen bij ons niet terecht en ook geen dieren die niet als huisdier gehouden mogen worden, zoals alligators, servals en degoes. Aquaria doen we ook niet, hooguit in noodsituaties. We kunnen wel optreden als bemiddelaar voor herplaatsing van dieren die we zelf niet opvangen.’

Begrafenis op een natuurbegraafplaats. Of huisdieren rouwen als hun baasje is overleden, is niet wetenschappelijk onderzocht.

IN MEMORIAM

 Ria Sosef-Schijff RIJNSBURG ☆ 5 MEI 1945 LEIDEN † 2 FEBRUARI 2024 LIEFSTE MOEDER EN OMA	 Tjitske Pops ASSEN ☆ 26 JULI 1969 HOOGEVEEN † 6 FEBRUARI 2024 LIEF KONINGSKIND	 Joke van den Berg-Buisman ENSCHDEDE ☆ 2 FEBRUARI 1934 WEZEP † 6 FEBRUARI 2024 MOEDER EN OMA	 Margje ter Horst-Gunnink ZEVENHUIZEN (GR) ☆ 28 SEPTEMBER 1944 HARDENBERG † 6 FEBRUARI 2024 MOEDER	 Marga Bogaards-Godschalk UTRECHT ☆ 26 APRIL 1953 NIJVERDAL † 7 FEBRUARI 2024 INNIG GELIEFDE VROUW
 Engbert Korterink ZWOLLE ☆ 23 JULI 1942 DALFSEN † 8 FEBRUARI 2024 LIEVE MAN, VADER, OPA	 Diny Wijma-Molema SLOCHTEREN ☆ 1 MEI 1952 AMERSFOORT † 8 FEBRUARI 2024 ADMIN. MEDEWERKER	 Geert Schuurman NIEUW BUINEN ☆ 24 MEI 1942 HARDENBERG † 8 FEBRUARI 2024 MAN, VADER, OPA, PHILIPS	 Lianne van der Stoep ROTTERDAM ☆ 12 AUGUSTUS 1988 ZOETERMEER † 9 NOVEMBER 2023 LEVENSGENIETER	 Cock Vermeer-van Etten PIJNACKER ☆ 9 OKTOBER 1937 ROTTERDAM † 9 FEBRUARI 2024 LIEF, WARM, BETROKKEN
 Jakob Wildeboer GRONINGEN ☆ 26 JANUARI 1935 ASSEN † 9 FEBRUARI 2024 ARCHITECT	 Ab Noort RIJNSBURG ☆ 4 AUGUSTUS 1941 KATWIJK † 11 FEBRUARI 2024 HUISCHILDER	 Tjitske Boerman-Hamstra ROHEL (FRIESLAND) ☆ 21 NOVEMBER 1931 ENSCHDEDE † 12 FEBRUARI 2024 ZORGZAAM EN GASTVRIJ	 Henk van Dijk ZWOLLERKERSPEL ☆ 13 OKTOBER 1930 NIEUWLEUSEN † 13 FEBRUARI 2024 BESCHIEDEN MAN/(O)PA	 Joke Tamminga-Mulder DOEZEM ☆ 24 OKTOBER 1923 ASSEN † 14 FEBRUARI 2024 LIEVE MOEDER EN OMA
 Beeltje Evink OLDEBROEK ☆ 27 AUGUSTUS 1930 'T HARDE † 16 FEBRUARI 2024 MARKANT EN DIENSTBAAR	 Bert Sollie KAMPEN ☆ 13 NOVEMBER 1950 ZWOLLE † 17 FEBRUARI 2024 MUZIEK- EN SPORTMAN	 Riek Bos-Coumou EINDHOVEN ☆ 21 APRIL 1942 CAPELLE AAN DEN IJSSEL † 20 FEBRUARI 2024 LIEFDEVOL, CREATIEF	 Leny Koole VROUWENPOLDER ☆ 28 MAART 1943 OOSTERBEEK † 22 FEBRUARI 2024 MARKANT DIACONES	 Peter van der Lugt BERKEL EN RODENRIJS ☆ 26 FEBRUARI 1947 APELDOORN † 22 FEBRUARI 2024 TECHNEUT EN ZORGZAAM

IN MEMORIAM

Jantje Bosma-Muller

ZUIDHORN
☆ 23 JUNI 1921

ASSEN
† 24 FEBRUARI 2024
GELOVIG, BETROKKEN

Wim Dijkstra

GRONINGEN
☆ 24 MEI 1954

BEDUM
† 24 FEBRUARI 2024
EEN KONINGSKIND

Bert Gelderblom

PIJNACKER
☆ 12 MAART 1933

BERKEL EN RODENRIJS
† 26 FEBRUARI 2024
LIEVE MAN, VADER, OPA

Lies van Luijk-
van der Klooster

EINDHOVEN
☆ 29 SEPTEMBER 1943

NIJKERK
† 28 FEBRUARI 2024
TIEN KINDEREN GEKREGEN

Bert Grijpstra

HOUWERZIJL
☆ 14 NOVEMBER 1955

ASSEN
† 2 MAART 2024
POLITIE, PIANO, OPA

Gjalt Vonk

QUATREBRAS
☆ 30 APRIL 1940

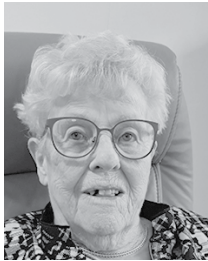
HEERENVEEN
† 2 MAART 2024
SOCIAAL EN LIEFDEVOL

Jenny van Dasselaar-
Smits

AMERSFOORT
☆ 4 NOVEMBER 1933

HOEVELAKEN
† 3 MAART 2024
BETROKKEN, GASTVRIJ

Janny Hofsink-Prenger

HARDENBERG
☆ 21 APRIL 1933

HARDERWIJK
† 4 MAART 2024
ZORGZAAM

Rik Schippers

BEERZERVELD
☆ 27 JANUARI 2002

ALMELO
† 5 MAART 2024
ZOON, BROER, VRIEND

Riekje Serier-Knot

GRONINGEN
☆ 25 SEPTEMBER 1948

GRONINGEN
† 6 MAART 2024
BESCHIEDEN EN VROLIJK

Gé Baas

AMERSFOORT
☆ 31 AUGUSTUS 1933

APELDOORN
† 9 MAART 2024
WIJKVERPLEEGKUNDIGE

Johanna Siegers-
van Holland

LEUSDEN
☆ 30 SEPTEMBER 1936

AMERSFOORT
† 10 MAART 2024
LIEFDEVOL

Truus de Jong-
van Aller

UTRECHT
☆ 5 NOVEMBER 1932

AMERSFOORT
† 11 MAART 2024
ZORGZAAM EN GASTVRIJ

Daan Zaagman

GRONINGEN
☆ 22 SEPTEMBER 1933

MONSTER
† 12 MAART 2024
CHEMICUS

Martin Messink

AMSTERDAM
☆ 11 FEBRUARI 1948

DRACHTEN
† 13 MAART 2024
LIEF, ZORGZAAM, TROUW

Jur Wieringa

ROODESCHOOL
☆ 20 DECEMBER 1930

UITHUIZERMEEDEN
† 14 MAART 2024
GELOVIG EN BELEZEN

Jan Hakvoort

URK
☆ 2 AUGUSTUS 1955

URK
† 14 MAART 2024
HARTELIJK EN TROUW

Geert Bos

UITHUIZERMEEDEN
☆ 8 JANUARI 1938

WINSUM
† 17 MAART 2024
CHAUFFEUR EN TUINMAN

Tineke Heemskerck-
Koning

BAARN
☆ 16 SEPTEMBER 1933

KATWIJK AAN ZEE
† 19 MAART 2024
GOD EN GEZIN OP ÉÉN

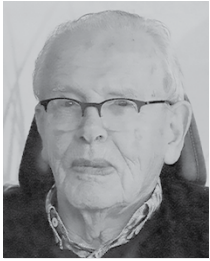

Hans van Apeldoorn

SCHIEDAM
☆ 26 MAART 1942

HOOGVLIET
† 20 MAART 2024
ZORGZAAM EN LIEFDEVOL

IN MEMORIAM

Jaap Bouwman

WAGENBORGEN
☆ 29 JUNI 1932

DRONTEN
† 20 MAART 2024

LANDBOUWER

Fré Verschelling

AXEL
☆ 8 DECEMBER 1933

AXEL
† 21 MAART 2024

VRIJWILLIGER

Anna Schutte-Bakker

BERGENTHEIM
☆ 8 AUGUSTUS 1935

HARDENBERG
† 21 MAART 2024

ZORGZAAM, SOCIAAL

Rikus Hidding

DONKERBROEK
☆ 17 FEBRUARI 1947

BUNSCHOTEN-SPAKENBURG
† 22 MAART 2024

PREDIKANT

Tiny Kwant

GRONINGEN
☆ 24 NOVEMBER 1942

EELDE
† 22 MAART 2024

LIEFDEVOL

Floris Koopmans

ERMELO
☆ 8 NOVEMBER 1934

ERMELO
† 23 MAART 2024

GELIEFD EN DANKBAAR

Fred Meijer

ZWOLLERKERSPEL
☆ 3 SEPTEMBER 1954

AMERSFOORT
† 28 MAART 2024

SCHOOLBEGELEIDER

Lieuwe van Kampen

UTRECHT
☆ 19 MAART 1955

MEPPEL
† 28 MAART 2024

BIJBELWETENSCHAPPER

Piet Malda

BLIJE
☆ 30 AUGUSTUS 1952

FERWERT
† 29 MAART 2024

VEEHOUDER

Gepke Werkman-
van Dijk

STITSWERD
☆ 29 MAART 1935

LOPPERSUM
† 29 MAART 2024

ZORGZAAM EN POSITIEF

Hans Bolks

HARDENBERG
☆ 22 JULI 1965

HARDENBERG
† 29 MAART 2024

MAN, VADER EN OPA

Anne van Zuijlekom

RIDDERKERK
☆ 9 FEBRUARI 2005

ROTTERDAM
† 30 MAART 2024

DAPPER, KLEURRIJK

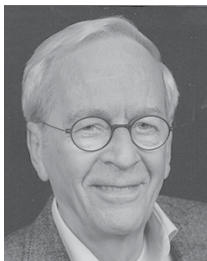

Fokje Visser-Teitsma

BLIJA
☆ 4 APRIL 1947

DAMWÂLD
† 31 MAART 2024

LIEFDEVOL EN ZORGZAAM

Lammert van Dijk

KAMPEN
☆ 19 OKTOBER 1940

BEEKBERGEN
† 1 APRIL 2024

DIRECTEUR BOEKHANDEL

Hanny van der Linde-
Reitsema

GRONINGEN
☆ 2 MEI 1943

BARNEVELD
† 1 APRIL 2024

LIEFDEVOL EN GELOVIG

Sjerp Haitsma

ANJUM
☆ 28 JULI 1932

BLIJE
† 2 APRIL 2024

GEPENSIONEERD

Jan Oosterveld

EZINGE
☆ 4 APRIL 1948

ENSCHEDÉ
† 2 APRIL 2024

INNIG GELIEFD

Jan Rittersma

KANTENS
☆ 13 AUGUSTUS 1940

ASSEN
† 3 APRIL 2024

BESCHIEDEN EN TROUW

Arie de Vries

VALKENBURG (ZH)
☆ 12 SEPTEMBER 1932

KATWIJK AAN DEN RIJN
† 3 APRIL 2024

VALKENBURGER

Henk Bosman

SCHIEDAM
☆ 28 JANUARI 1940

BARENDRECHT
† 4 APRIL 2024

WIJZE VERBINDER

Tiago was bevriend met iedereen

Tiago Velema was volgens zijn moeder een échte Braziliaan: dol op voetbal, auto's en lekker eten. Hij stond bekend om zijn charme en spontaniteit. 'Je moest haast wel een beetje gek zijn om niet van hem te houden.'

TEKST ESTHER VAN LUNTEREN

BEELD FAMILIE VELEMA

'Weet je,' begint Gerry Velema het gesprek, 'toen Tiago na een adoptie uit Brazilië op 6-jarige leeftijd bij ons kwam wonen, wisten we eigenlijk niet waar we aan begonnen.' Het was voor Gerry reden om een boek te schrijven: *Vragen om andermans problemen*. Nu, vierendertig jaar later, vindt ze de titel niet meer zo passend. 'We hebben in Tiago zo ontzettend veel ontdekt, geleerd en ontvangen. Dat had ik nooit willen missen.' Een van die dingen is het sociale karakter van Tiago. 'Hij vond het heerlijk om met iedereen bevriend te zijn. Nooit heb ik hem dingen horen zeggen als: "Die mag ik niet" of "Die vind ik niet leuk." Ja, Tiago was ook impulsief, wilde soms meer van mensen dan ze hem konden geven. Dat begreep hij niet altijd.'

Voetballiefhebber

Volgens zijn moeder was Tiago een échte Braziliaan. 'Brazilianen houden, gechargeerd gezegd, van voetbal, auto's en lekker eten. Nou, Tiago ook. Bij ontmoetingen met profvoetballers, georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking, sprong hij Bergkamp op de rug. Of hij ging spontaan naast Van Gaal staan toen de man geïnterviewd werd. Er bestaat een leuk fragment waarin Van Gaal Tiago bij het gesprek betreft. Het zegt iets over Tiago's charme, zijn spontaniteit. Je moest haast een beetje gek zijn om niet van hem te houden.' Een jaar na zijn adoptie in het gezin van Gerry, Wim en hun drie biologische kinderen, verhuisde Tiago naar het Instituut voor Doven en Blinden. In de weekenden en op feest- en verjaardagen kwam hij naar huis. 'Tiago was slechthorend, slechtziend en had geen enkel idee van woorden. Hij had het goed in het instituut, maar papa en mama bleven het allerbelangrijkste. De laatste jaren – onze kinderen waren uit huis – vond hij het weleens wat saai om thuis te komen. Dan belde hij ontstemd op met de mededeling: ik kom niet thuis. Ik had geleerd om hem daarin vrij te laten en zei: "Lieverd, dat mag jij helemaal zelf weten." Vervolgens was hij nog niet op de groep of er werd alweer gebeld: Tiago wil iets tegen je zeggen ... "Mama, ik kom thuis." Geloof me, dat gebeurde regelmatig.' Tiago kreeg pijn. Hij bleek meerdere zeldzame aandoe-

ningen te hebben. Zijn alvleesklier bijvoorbeeld was twee keer zo groot geworden. De laatste anderhalf jaar van zijn leven woonde Tiago in Zwolle. Volgens Gerry een gouden greep. 'We hadden geen betere zorg kunnen krijgen.'

Nieuwe benen

Een nieuwe uitdaging werd de stervensbegeleiding. 'Ik heb gebeden: Heer, hoe kan ik Tiago uitleggen dat hij niet bang hoeft te zijn om straks naar de hemel te gaan? Omdat hij voetballiefhebber is, kreeg ik een beeld van een groot, hemels voetbalveld met een geweldige Coach. Tiago kon niet (goed) meer lopen, was slechtziend,

slechthorend en kreeg veel pijn in zijn buik. Ik vertelde hem dat hij in de hemel nieuwe benen zou krijgen, dat er geen pijn meer zou zijn. Dat de Here Jezus, zijn nieuwe Coach, hem zou leren voetballen.' Samen fantaseerden ze wie er allemaal op de hemelse tribune zouden zitten. "Opa en oma", zei hij. En hij noemde twee huisgenoten die al eerder overleden waren. Dat was voor mij het teken dat hij het begreep. In de laatste twee weken voor zijn sterven vertelde hij iedereen dat hij naar de hemel zou gaan. Hij vertelde over zijn nieuwe benen. Dat hij ging voetballen. Wat een getuigenis! Wat een leerschool ook. Daarom wil ik graag opnieuw over hem schrijven. We missen hem. Ik heb ervan genoten dat ik in zijn leven zijn mama mocht zijn.'

Tiago Velema

☆ Sao Vicente (Brazilië), 23 augustus 1983

† Zwolle, 9 oktober 2023

Wat is de rustdag u waard?

Allerlei wetgeving in ons land draagt eraan bij dat de zondag meer en meer als een gewone dag wordt gezien. De 24 uurseconomie lijkt zich alleen maar uit te breiden. Om verschillende redenen is hier weerstand tegen.

De Vereniging Zondagsrust is ervan overtuigd dat het onze plicht is om op te komen voor de rust op en de heiliging van de dag des Heeren. Dat doen we op diverse manieren:

- » Wij zoeken contact met mensen die de zondagsrust niet in acht nemen, via brieven of persoonlijke gesprekken.
- » Wij geven voorlichting over ons werk, bijvoorbeeld op scholen en verenigingen.
- » Wij verlenen juridische bijstand en geven advies bij o.a. procedures tegen evenementen op zondag.

Daarom, wat is de zondag als rustdag û nog waard?

Wilt u ons steunen in ons werk?

Word vandaag nog lid
(dit kan al **vanaf 1 euro** per jaar).

Geef uw gegevens vandaag nog door.

Wie een videogesprek nalaat, kan levenslessen doorgeven. ‘Stoor je niet aan kleine dingen’

Brian de Hond zette Stichting Levensportret op, naar aanleiding van het overlijden van zijn broer Marc. 'Al die baantjes die ik had waren doelloos, dit niet.'

TEKST HANS-LUKAS ZUURMAN BEELD MARTIN WAALBOER

Nog één keer de vertrouwde stem van je geliefde horen, of die schaterlach.

Met een levensverhaal op video hebben nabestaanden een blijvende herinnering na je dood. Stichting Levensportret maakt ze kosteloos voor ongeneeslijk zieke mensen in hun laatste levensfase. Hoe werkt dit en wat zijn de meest gedeelde levenslessen? >

IN MEMORIAM

ACHTERGROND

Een levensportret op video laat niet alleen zien wat er gezegd wordt, maar ook hoe. En vooral dat laatste is volgens Brian de Hond van toegevoegde waarde.

IN MEMORIAM

ACHTERGROND

‘We woonden bij elkaar in de buurt’, vertelt een man voor de camera van Stichting Levensportret, terwijl zijn vrouw naar hem kijkt. Het stel is al dertig jaar gelukkig samen, maar nu is hij ongeneeslijk ziek. ‘We pakten altijd dezelfde bus naar de universiteit’, vervolgt hij. ‘Ik zat achterin en was gelijk smoorverliefd toen ik haar zag ...’ ‘Hè?’, onderbreekt zijn vrouw hem dan. ‘Dit verhaal ken ik niet.’ ‘Ik ben een jaar heimelijk verliefd op je geweest voor wij een relatie kregen’, geeft haar echtgenoot dan glimlachend toe. Het zijn zulke verhalen waar medeoprichter Brian de Hond (41) van Stichting Levensportret van kan genieten. Geregeld gaat hij met een cameraman of -vrouw op pad om levensverhalen van mensen die gaan sterven vast te leggen. ‘Het gebeurt vaker dat mensen elkaar op deze manier dingen vertellen die ze nog niet van elkaar wisten’, zegt hij. Bij een ouder echtpaar leidde zo’n video-opname ooit tot de ontdekking dat ze achterneef en achternicht van elkaar waren. ‘De jeugdherinneringen aan een dorpje van de een leidde uiteindelijk naar gezamenlijke familiewortels.’

Van dichtbij

De Hond had van tevoren nooit bedacht dat hij dit soort werk nu zou doen. Zijn carrière was er tot enkele jaren geleden een in de categorie ‘twaalf ambachten, dertien ongelukken’. Na een niet-afge maakte studie bedrijfskunde werkte hij een tijd als marketeer bij een bloemenexporteur, maakte hij tv-programma’s over pokertoernooien, werkte als taxichauffeur en beleefde hoe twee van zijn start-ups jammerlijk mislukten, waarin hij apps voor vervoer en dating ontwikkelde. Maar begin 2020 ontdekt hij iets wat zijn hart verovert. De aanleiding is verdrietig. Zijn broer Marc – bekend als presenter, schrijver en theatermaker – blijkt ongeneeslijk ziek. De Hond maakt de laatste drie maanden van het leven van zijn broer van dichtbij mee. Hij trekt in bij het gezin van Marc, dat naast hem bestaat uit zijn vrouw Remona en de kinderen Livia (3) en James (1). ‘Ze wilden geen thuiszorg, om zich te kunnen wapenen tegen corona. Dus ik zorgde voor de kinderen, waardoor Remona veel bij Marc kon zijn.’ Marc de Hond liet zich in die tijd bewust veel interviewen over zijn leven door bekende Nederlanders als Paul de Leeuw, Humberto Tan en Claudia de Breijl. De gesprekken werden opgenomen op video. ‘Het ging steeds over andere onderwerpen. Ik zag hoeveel dat betekende voor Marc.’ Voor zijn gezin leverde het een schat aan informatie op over wie Marc was en wat hij heeft gedaan. ‘Naarmate er meer video’s kwamen, gaf het hem steeds meer rust. Het had een soort therapeutische werking in het afscheid nemen van het leven. Toen werd me duidelijk dat iedereen zo’n levensportret zou moeten kunnen maken.’ Met zijn broer Michel startte hij kort na het overlijden van Marc de Hond stichting Komma om dit kosteloos mogelijk te maken voor ongeneeslijk zieke ouders. In maart 2023 besloot De Hond samen met medeoprichter Liam Algrisi dit concept te verbreden naar ‘iedereen die ongeneeslijk ziek is’. Dat kreeg vorm in een nieuwe stichting – Levensportret –, omdat Komma zich uitsluitend wilde blijven richten op ongeneeslijk zieke ouders.

Dat verhalen van anderen De Hond al snel raken, komt doordat hij ‘een mensenmens’ is, zegt De Hond. ‘Ik heb een hekel aan die clichéterm, maar het is wel zo.’ Hij dankt die belangstelling aan zijn inmiddels overleden opa, met wie hij een heel goede band ontwikkelde na de scheiding van zijn ouders. ‘Ik vond niets leuker dan lekker bij opa te zitten. Hij was een overlever van de Holocaust en kon prachtig vertellen, bijvoorbeeld hoe hij uit de trein naar Auschwitz had weten te ontsnappen. Hij was lief en onbaatzuchtig. Van hem leerde ik dat het verhaal van iedereen boeiend is. Er gaat bijna geen week voorbij dat ik niet een keer aan hem denk.’ Stichting Levensportret heeft inmiddels vijfhonderd levensverhalen op video vastgelegd, zegt De Hond met gepaste trots. Bij de productie zijn ruim dertig vrijwilligers betrokken die de gesprekken voeren tijdens de opnames. Verder werken twaalf cameramensen ‘voor een veel lager tarief dan normaal’ mee. Alleen oprichters De Hond en Algrisi zijn betaalde krachten. ‘De stichting kan voortdurend extra hulp en donaties gebruiken. Dit werk geeft mij meer energie dan toen ik werkte voor het dubbele salaris. Dit werk voelt als een roeping. Al die baantjes die ik had, waren redelijk doelloos, dit niet.’ Of het nu een opa of oma is die iets wil nalaten aan de kleinkinderen, of een vrouw voor haar gezin: iedereen die ernstig ziek is en een levensportret wil, kan zich via de site van de stichting (stichtinglevensportret.nl) melden. ‘Doe het tijdig, stel het niet steeds uit’, adviseert De Hond. ‘Je voelt je dan namelijk nog het best om dit te doen, dat is beter dan als je gaat sterven.’

Binnen 24 uur

Na aanmelding is er binnen 24 uur contact met de aanvrager. ‘We leggen uit wat er gaat gebeuren en stellen mensen op hun gemak, want het is spannend en confronterend, weten we.’ Het gesprek wordt integraal opgenomen en is binnen vijf werkdagen beschikbaar. De duur van het gesprek ligt van tevoren niet vast. ‘Doorgaans duurt het zo’n anderhalf uur, waarbij we in totaal tweeënhalf uur aanwezig zijn.’ In het gesprek staan ‘vooral de mooie herinneringen’ centraal. ‘We stellen vragen als: Wie was je toen je zoon geboren werd? Wat zie je van jezelf in je dochter terug? Wat zijn de mooiste herinneringen samen? Weet je de eerste keer nog dat je je vrouw zag? Hoe wil je herinnerd worden? Kortom: een vrij gesprek dat over van alles kan gaan, net wat de aanvrager belangrijk vindt.’ Vragen die schuren of minder fijne kanten van iemands leven naar boven kunnen halen, worden in principe niet gesteld. ‘Iemand die een nare jeugd heeft gehad zal er dan zelf over moeten beginnen.’ Van tevoren wordt afgestemd of er zaken zijn waar mensen het absoluut niet over willen hebben. ‘We bewegen met hen mee in het gesprek.’ Soms klinken er openlijke spijtbetuigingen in de herinneringsvideo’s. ‘Dat ze er te weinig zijn geweest voor hun kinderen bijvoorbeeld. Geportretteerden benadrukken dan dat, hoewel ze opgingen in hun werk, hun kinderen wel degelijk altijd in hun gedachten waren.’ Indrukwekkend vond De Hond het toen hij tijdens een video-opname een ongeneeslijk zieke man sprak, wiens vrouw hoogzwanger was. ‘Hij was begin dertig. Het was zijn droom in ieder geval zijn

baby nog te kunnen zien. Maar een dag voor het kind geboren werd, overleed hij. Dat is hartverscheurend. Toen we het videoportret hadden gestuurd, kregen we een maand later een e-mail van de weduwe waarin ze liet weten dat de video het meest waardevolle is wat ze nu heeft, ook voor haar kind. Daar doe je het voor.’ Ook kreeg hij eens een verzoek van iemand die heel eenzaam was en zou gaan sterven. “‘Ik weet eigenlijk niet voor wie ik het doe, maar dan is mijn verhaal in ieder geval vastgelegd en staat het ergens”, zei diegene. Als ik dan weer buiten sta, moet ik wel even huilen.’

Levenslessen

Geregeld vragen mensen De Hond of het werk niet ‘te zwaar’ is. ‘Dat is niet zo. Er is heel veel om dankbaar voor te zijn in het maken van zulke videoportretten en dat voert de boventoon.’ Vaste prik in de gesprekken is de vraag wat voor levenslessen mensen graag willen doorgeven aan anderen. De Hond somt de drie meest gehoorde lessen zonder moeite op: ‘Het klinkt misschien cliché, maar op nummer één staat: “Doe werk dat je leuk vindt.” Ik merk dat mensen die gaan sterven dat hebben gedaan, of juist niet. Dat ze geen stappen durfden te zetten, waardoor ze bleven hangen in hun saaie commerciële baan, terwijl ze veel liever bijvoorbeeld meubelmaker waren geworden.’ Op nummer twee staat: ‘Stoor je niet aan kleine dingen.’ ‘Die komt bijna in elk portret wel terug. Iemand zei ooit: “Ik gun niemand kanker, maar wel de ervaring omdat je dan ineens weet wat belangrijk is in het leven. Muziek klinkt beter, de lach van je kind is honderd keer fijner en kleuren zijn feller. Alle nutteloze meningen van mensen gaan zo langs je heen.” Zorg dus voor een hyperfocus om te zien wat echt telt. Mensen voegen er wel vaak aan toe: “Ik kan je dit wel duizend keer zeggen, maar je gaat dit pas echt doen als je in een soortgelijke situatie terechtkomt.”’ En, tot slot op nummer drie: ‘Spreek vaker je gevoelens en je wensen uit. Dat je van iemand houdt, of dat je het fijn vindt als je een knuffel krijgt als je thuiskomt uit je werk.’

Samen terugkijken

Een digitale kopie van het portret blijft altijd bewaard op een beveiligde server van Stichting Levensportret. ‘Soms raken mensen het kwijt. Dan bellen ze in paniek op, en kunnen we ze altijd helpen.’ Meestal kiezen deelnemers ervoor de opname te bewaren voor het moment dat ze er niet meer zijn. Soms is het videoportret echt een verrassing en mag die pas een jaar na het overlijden op de sterfdag bekeken worden. Maar het gebeurt ook dat ze de video samen met een groep familie en vrienden terugkijken, vertelt De Hond. Dat kan kostbaar zijn: ‘Het levert dan vaak nog veel te bespreken vragen en herinneringen op, die je dan dus nog kunt delen met de persoon in kwestie erbij.’ Een levensportret op video laat niet alleen zien wat er gezegd wordt, maar ook hoe. En vooral dat laatste is volgens De Hond van toegevoegde waarde. ‘Denk aan het zien van de kenmerkende mimiek van iemands gezicht, het doorbreken van een schaterlach of het horen van van iemands stem en intonatie.’ Ook is het volgens hem ‘van onbeschrijfelijke waarde’ als je een ongeneeslijk zieke moeder recht in de camera hoort zeggen dat ze van haar dochter houdt, welke keuzes ze ook maakt de komende twintig jaar. Dat je dan hoort: “Als je het vanuit je hart hebt gedaan, sta ik er volledig achter.” Ook het vastleggen van details is volgens hem belangrijk, zoals het uitspreken van koosnaampjes die gezinsleden onderling hadden, of typische dingetjes die iemand altijd deed. Nu haast iedereen een smartphone heeft en zelf kan filmen, zou je denken dat alles wel zo’n beetje wordt vastgelegd. ‘Toch is een levensportret echt van een andere orde dan een kort filmpje van je vader op een verjaardag. Het geluid is goed, het beeld haarscherp en je ziet een gesprek van twee uur. Dat is wezenlijk anders.’

‘Dit werk te zwaar? Er is heel veel om dankbaar voor te zijn in het maken van zulke portretten.’

Geef het Evangelie door aan volgende generaties!

Ik wil dat mensen het Evangelie kunnen horen, ook in gebieden waar zendelingen moeilijk kunnen werken. Via mijn nalatenschap help ik 3xM op een bijzondere manier ook in de toekomst.

•••• Een trouwe donateur

Al meer dan 40 jaar brengt 3xM het Evangelie via moderne media in moeilijk bereikbare landen. Jaarlijks bereiken we tientallen miljoenen mensen met een boodschap van hoop en liefde door Jezus Christus. Tienduizenden mensen nemen ieder jaar contact op met het nazorgteam en komen tot geloof. Door uw nalatenschap aan 3xM maakt u het mogelijk dat ook na uw overlijden het Evangelie wordt verkondigd in landen waar ze Jezus Christus nog niet kennen. Helpt u mee levens te veranderen?

Kijk voor meer informatie op www.3xm.nl/nalaten of neem contact op met Dick Tillema via **033-2864103** of d.tillema@3xm.nl. Dank u wel!

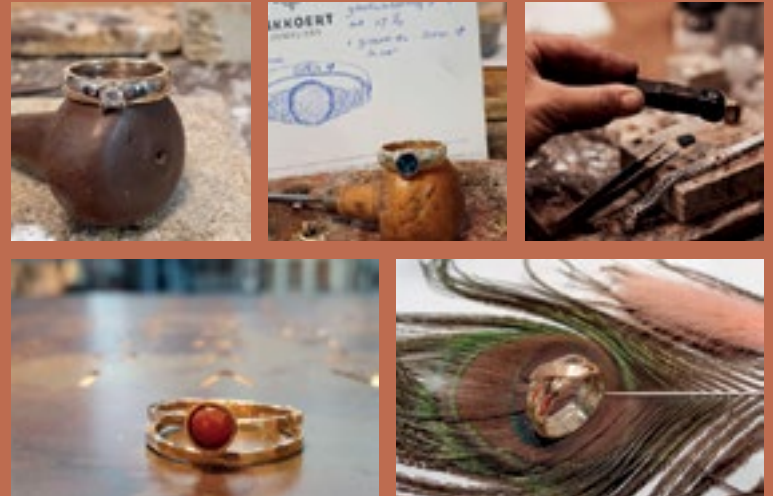

Stichting 3xM • (033) 286 41 03
www.3xm.nl • info@3xm.nl

EEN EIGENTIJD SIERAAD

MET EEN DIERBARE HERINNERING

Een aanpassing of restauratie van een dierbaar familiestuk voeren onze vakkundige goudsmiden met liefde en precisie uit. Samen met onze specialisten kunt u een eigen ontwerp maken, waarbij de dierbare herinnering van het sieraad behouden blijft. Ook is het mogelijk het oude goud in te ruilen en een nieuw sieraad aan te schaffen.

SCHOONHOVEN • HAVEN 1-13 • LEKKERKERK • BURG. ROOSSTR. 22 • RIKKOERT.NL

Nalaten aan Israël? Juist nu!

Sinds 7 oktober 2023 maakt Israël zeer zware tijden door. Er is heel wat inspanning, tijd en geld nodig voor de wederopbouw van het Beloofde Land

Vindt u de toekomst van Israël belangrijk? Zoekt u een doel dat niet alleen vandaag, maar ook volgende generaties hoop en leven geeft?

Neem het Joods Nationaal Fonds (JNF) op in uw testament. Uw nalatenschap is een tastbare bijdrage. Zo schenkt u alle bewoners van Israël een duurzaam en groen land, want het JNF zal zich hier altijd voor blijven inzetten.

Wilt u meer weten over nalaten aan het JNF?

Vraag onze nalatenschap brochure gratis aan op www.jnf.nl. Of neem contact op met Barbara Flesschedrager, onze relatiemanager nalatenschappen, voor een persoonlijk gesprek. U kunt haar bereiken van maandag tot en met vrijdag van 9:00 tot 17:00 uur op telefoonnummer 020 - 6466477 of per e-mail barbara@jnf.nl.

Samen sterk voor Israël!

JNF
Joods
Nationaal
Fonds

Scan hier de QR-code om direct naar www.jnf.nl/nalaten

+31 (20) 646 64 77 nalaten@jnf.nl www.jnf.nl NL58 INGB 0000 0499 98

‘Ze had zo veel humor en zelfspot’

Lianne van der Stoep had cerebrale parese. Lange tijd leek haar levensverwachting normaal. Nadat spijsverteringsproblemen waren ontstaan en ze ongelukkig ten val was gekomen, wist ze dat ze geen tachtig ging worden. ‘Met haar oprechte interesse in de ander heeft Lianne zo veel gegeven’, zegt haar tante Annemarie Vermeer.

TEKST MARGARETHA COORNSTRA

BEELD FAMILIE VAN DER STOEP

‘Lianne had een speciaal oog voor mensen die niet opvielen. Ze leefde altijd intens met iedereen mee. En ze kon zo genieten van kleine dingen. Van de zon die scheen, van de geur van een pas geopend pak koffie ...’

Als aangetrouwde tante was Annemarie Vermeer altijd al betrokken bij Lianne, haar broers en haar zus. En toen Lianne in de twintig was, kreeg Annemarie een speciale band met haar. ‘Vooral die keren dat we samen gingen wandelen, waren erg waardevol. ‘Wandelen’ kon betekenen dat Lianne op eigen kracht liep, maar ook dat ze een rollator meenam of in de rolstoel zat. En dan praatten we over allerlei dingen die haar of mij bezighielden. Zo ontstond er een volwassener, diepgaander contact dan gewoon tussen tante en nichtje.’

Lianne had cerebrale parese, vermoedelijk door een zuurstoftekort vlak na haar geboorte. De diagnose werd echter pas gesteld toen ze al een peuter was. Ondanks een serie operaties hield ze levenslang moeite met haar motoriek, vooral met lopen. Wel leek haar levensverwachting lange tijd normaal. ‘Lianne kan wel tachtig worden’, zei haar moeder hoopvol.

Annemarie: ‘Toch begon ik me zorgen te maken zodra in 2013 haar spijsverteringsproblemen begonnen. Lianne had een stoma gekregen en vervolgens kwam de maag niet meer op gang. In korte tijd was haar lichaamsgegewicht gehalveerd.’

Intussen bleef Lianne de motor en organisator achter de ‘ladies-uitjes’ van de familie: ‘Dan stuurde ze weer een datumprikker en regelde het restaurant – ondanks dat ze zelf allang sondevoeding kreeg. Ze kon ook zó ongeloflijk lachen als ze bijvoorbeeld een glas omstootte. Ze had veel humor en zelfspot.’

Strandwandeling

In 2023 bereidde Lianne zich welbewust voor op haar naderende dood. Annemarie: ‘Op 14 februari hadden we weer zo’n wandeldag. Ik had een verrassing voor haar

bedacht. 14 februari is de dag van de liefde, en daarom wilde ik graag iets extra’s doen met rode rozen en kaarten ... Uiteindelijk hebben wel zestig of zeventig mensen meebetaald aan een enorme hoeveelheid rozen en kon ik Lianne een lang lint vol kaartjes overhandigen.’ Toen ze daarna een strandwandeling maakten, vertelde Lianne dat ze een gesprek met de dominee had gepland: ‘Want ik ga niet oud worden.’ De sondevoeding lukte niet meer. Ze had nu een voedingslijn rechtstreeks in de bloedbaan, met alle infectiegevaar van dien. Tot overmaat van ramp kwam ze eind juni 2023 ongelukkig ten val. ‘Ze viel wel vaker,’ zegt Annemarie, ‘maar dan was het een bult of een schram, even lachen en door. Ditmaal brak ze haar rug op twee plaatsen en kon ze alleen nog maar liggen.’ Nu was Lianne rond haar twintigste al zelfstandig gaan

wonen en had ze een huis gekozen waar ook zorg mogelijk was. Annemarie: ‘Ze kreeg steeds meer zorgmomenten per dag, maar ze hoefde in elk geval niet meer te verhuizen. Dat ze thuis kon overlijden, is voor haar veel waard geweest.’

Lianne nam afscheid met een feestelijk samenzijn. In een elektrische ligrolstoel reed ze de kamer rond en gaf ieder een kaartje met een lieve boodschap: ‘Ik ben trots op je, je doet het goed, je ben een zonnestraal ...’

Annemarie: ‘Met haar oprechte interesse in de ander heeft Lianne zo veel gegeven. Ze heeft ook steeds gezocht naar het plan van God. En ze kon sterven, in geloof, op een door haar gekozen moment. “Nooit de moed opgegeven, wel de moed gehad om op te geven”, dat waren de woorden die de dominee gebruikte bij de afkondiging van haar overlijden.’

Lianne van der Stoep

☆ Rotterdam, 12 augustus 1988

† Zoetermeer, 9 november 2023

Er zijn en ook weer niet

Begrafenisonderneming Treur verzorgt alleen begrafenissen en is werkzaam door heel Nederland.
"Wij zijn een Christelijke onderneming, maar iedereen die voor begraven kiest, is welkom contact op te nemen."
Evert Treur en Gerard Mulder hebben jaren ervaring in het verzorgen van een begrafenissen.

Na vanaf 1995 bij 2 bedrijven te hebben gewerkt heeft Evert Treur sinds 2008 zijn eigen begrafenisonderneming.
Na enige jaren alleen gewerkt te hebben kwam Gerard Mulder ter ondersteuning meewerken. Gerard heeft meerdere cursussen gevolgd om ook reconstructie te kunnen doen, in sommige gevallen is het noodzakelijk herstel te plegen om zo de familie de gelegenheid te geven toch afscheid te kunnen nemen.

Het is onze inzet families advies en hulp te geven in het regelen van de begrafenis.
Er komt vaak meer op mensen af dan ze verwachten; en dat in zo'n emotionele tijd. Je moet er dan zijn en ook weer niet.
Evert richt zich op het bespreken van de begrafenis met de familie en uitvoeren van de begrafenis en Gerard heeft als taak het overbrengen en verzorgen van de overledene.
Nooit op de voorgrond, maar ondersteuning bieden. Dat vinden wij het mooie aan ons beroep. Naast de mensen staan en kunnen informeren en adviseren.
Of u nu geld apart heeft gezet voor een begrafenis of een verzekering hiervoor heeft afgesloten. U bent er vrij in welke begrafenisonderneming u kiest.

In 2023 hebben wij een boekje laten uitkomen dat als titel draagt: *Jouw Rouw*
Dit boekje is een aanvulling op de boekjes die al bestaan voor kleine kinderen.
Het boekje *Jouw Rouw* is voor kinderen vanaf 8 jaar.
In dit boekje komt per foto aan de orde wat er gebeurt in de dagen na een overlijden tot en met de begrafenis zodat kinderen zich alvast kunnen voorbereiden op wat komen gaat bij het verlies van een dierbare, in samenwerking met M.H. Hartman-van der Vlies (tekst) en Verie den Boer-Mulder (foto's) hebben wij dit kunnen samenstellen.
Dit boekje is te verkrijgen voor € 12.95

Belangrijk is om bij leven al uw wensen ten aanzien van uw begrafenis op papier te zetten.
Wij hebben daar wilsbeschikking boekjes voor, u kunt deze gratis opvragen.
Ook kunt u ervoor kiezen deze samen met ons in te vullen.

Wij zijn dag en nacht bereikbaar
onder telefoonnummer
030-6924258 of **06-57315689**
Voor informatie kunt u
onze website bezoeken:
www.begrafenisondernemingtreur.nl

**Begrafenisonderneming
Treur**

uitvaartvandijk.nl

Helmich van Dijk
06 51 88 2700

Herbien Marijs-van der Vegte
0527 201887 | 06 47 56 7147

Werkzaam in o.a. Noordwest-Overijssel,
Noordoostpolder en Zuidwest-Drenthe.

Als het om vertrouwen gaat!

WIJ VERZORGEN UITVAARTEN IN EN VANUIT DE GEHELE RANDSTAD

SINDS 1994 EEN VERTROUWDE NAAM

- Wij komen dag EN nacht naar u toe
- Persoonlijke begeleiding
- Thuisopbaring of opbaring in het door u gewenste uitvaartcentrum

www.broekema-uitvaart.nl

010 456 01 01 / 06 28 47 46 84

HOE LANG NOG?

Een wereld zonder lijden

**Honger. Oorlog.
Terrorisme. Natuurgeweld.
Loslaten wie je lief zijn.
Gebrokenheid tekent het leven
van zovelen wereldwijd.**

Wat verlangen we naar Gods toekomst.
Dat het lijden écht voorbij is.
Maar tot die tijd gaan we door.
Ook u kunt van betekenis zijn!

Misschien overweegt u een nalatenschap
aan een goed doel. Neem in dat geval
gerust contact met ons op. Ik vind het
waardevol om hier met u over door te
praten en mee te denken.

Contact:

Gerwin van Muijlwijk
g.vanmuijlwijk@woordendaad.nl
0183-611800

WOORDENDAAD.NL/SCHENKINGEN

IN MEMORIAM

Kees van Dijk

ROTTERDAM
☆ 9 SEPTEMBER 1936

KAMPEN
† 4 APRIL 2024

LIEVE MAN, VADER, OPA

Dingeman Quant

ZIERIKZEE
☆ 28 SEPTEMBER 1950

BOSCH EN DUIN
† 5 APRIL 2024

LIEVE VADER EN OPA

Mini Buitenhuis-
Zielman

DALFSEN
☆ 3 MEI 1940

DALFSEN
† 5 APRIL 2024

ZORGZAAM EN GELIEFD

Bartje Abbo-Tilstra

DOKKUM
☆ 15 NOVEMBER 1930

ZWOLLE
† 6 APRIL 2024

INTERNIST

Anneke Lubbinge

HOOGVEEN
☆ 25 DECEMBER 1980

HOOGVEEN
† 6 APRIL 2024

GELIEFD EN BETROKKEN

Siebren Zijlstra

STEENWIJK
☆ 26 NOVEMBER 1941

STEENWIJK
† 7 APRIL 2024

SCHOENWINKELIER

Marrie Merkus-
Veerman

STAPHORST
☆ 8 APRIL 1951

ASSEN
† 12 APRIL 2024

MEELEVEND EN ZORGZAAM

Janny Ploegman-
van Houdt

ROTTERDAM
☆ 22 FEBRUARI 1947

VEENENDAAL
† 12 APRIL 2024

ZORGZAAM

Jan Dijkema

GRONINGEN
☆ 9 APRIL 1946

NIJMEGEN
† 13 APRIL 2024

LIEVE MAN, VADER, OPA

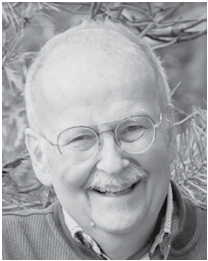

Corrie Dees-
van Otterlo

BILTHOVEN
☆ 14 AUGUSTUS 1930

HOEK
† 13 APRIL 2024

BETROKKEN

Dirk Huizinga

MIDDENMEER
☆ 23 SEPTEMBER 1954

KAMPEN
† 17 APRIL 2024

LIEVE MAN, VADER, OPA

Eize Stamhuis

BEDUM
☆ 15 JULI 1933

HAREN
† 9 OKTOBER 2023

SCHEIKUNDIGE

Anneke Stamhuis-
Huising

GASSELTERNIJVEEN
☆ 10 AUGUSTUS 1935

HAREN
† 14 APRIL 2024

VERPLEEGKUNDIGE

Anny Dijkink-Kersten

ENSCHEDÉ
☆ 11 SEPTEMBER 1945

ZWOLLE
† 17 APRIL 2024

MOEDIG EN GELIEFD

Casper Mulder

HATTEM
☆ 1 JUNI 1938

HATTEM
† 17 APRIL 2024

FAKKELDRAGER VAN HET LICHT

Hennie Ophoff-
Bastiaan

'S-HEERENBROEK
☆ 22 MAART 1931

DALFSEN
† 20 APRIL 2024

BETROKKEN EN DANKBAAR

Martha Timmermans-
Van Zwol

BRUCHT
☆ 21 AUGUSTUS 1944

HARDERWIJK
† 20 APRIL 2024

BLIJMOEDIG, ZORGZAAM

Heleen van Alteren-
van Unen

KATLIJK
☆ 22 JANUARI 1969

ZUTPHEN
† 7 SEPTEMBER 2023

CREATIEF EN ZORGZAAM

Alie van Unen-
Deurnink

NEEDE
☆ 19 AUGUSTUS 1938

ZWOLLE
† 23 APRIL 2024

MOEDER, VRIJWILLIGER

Ank de Wit-Locht

EMMELOORD
☆ 29 JULI 1951

OOSTERWOLDE
† 23 APRIL 2024

LIEVE VROUW, MAM, OMA

Steeds meer mensen in Nederland overlijden doordat palliatieve sedatie wordt toegepast. Vaak denken mensen onterecht dat het vergelijkbaar is met euthanasie of 'iemand in slaap brengen'. Wat is het wel? En hoe kun je als christen naar dit hulpmiddel bij het sterven kijken?

TEKST BAS MEEUSE BEELD GETTY, ANP, HANS-LUKAS ZUURMAN

Wat is palliatieve sedatie en hoe kun je er als christen mee omgaan? 'Het is géén slapen'

Een Molukse, christelijke man ligt op sterven. Hij lijdt aan longkanker en heeft veel pijn. Zijn familie wil echter niet dat het infuus met voeding stopt, en ook niet dat zijn bewustzijn verlaagd wordt zodat hij niet onnodig lijdt. Blijven voeden en het sterfproces niet versnellen is belangrijk, vinden ze. Dat is wat goede zorg voor hen betekent.

Dat is de kwestie waar longarts Sander de Hosson mee te maken kreeg. Hij zag de man lijden, maar de familie accepteerde zijn uitleg van palliatieve sedatie – het verlagen van het bewustzijn – niet. Totdat de huisarts van de familie erbij gehaald werd. Die had een goede vertrouwensband met hen, en kon helder uitleggen dat palliatieve sedatie niet zorgt voor een sneller overlijden, maar wel voor verlichting van de klachten. Zo kon de man toch rustig sterven. Het aantal mensen dat palliatieve sedatie wil in de laatste levensfase is sterk gestegen de afgelopen jaren. Bijna een kwart (23 procent) van de inmiddels overleden patiënten in Nederland maakte er gebruik van. In 2005 was dat nog maar 8 procent en in 2018 nog 18 procent, blijkt uit het boek *Het leven loslaten* van specialistisch verpleegkundige Cathelijne Verboeket-Crul.

'In werkelijkheid liggen de aantallen een stuk hoger', stelt De Hosson. 'De cijfers worden niet goed geregistreerd, vooral niet als mensen in het ziekenhuis overlijden.' Op basis van verschillende onderzoeken gaat hij uit van zo'n 44 procent van de sterfgevallen die je op basis van

ziekte kon verwachten. De Hosson merkt dat er veel misverstanden bestaan rond sterven en de zorg in de laatste levensfase. Daarom zet hij zich al meer dan twintig jaar in voor het verspreiden van kennis over wat goede palliatieve zorg volgens hem inhoudt. Dat doet hij door het schrijven van boeken en het geven van lezingen.

Wat is palliatieve sedatie?

Palliatieve sedatie gebeurt met een medicijn (midazolam) om het bewustzijn van een stervende te verlagen. Doel is te zorgen dat diegene minder last heeft van klachten als benauwdheid, pijn of verwarring. Het is het laatste redmiddel als andere middelen onvoldoende de pijn verlichten.

De arts mag het alleen toedienen als er medisch gezien geen behandelopties meer zijn en iemand 'onomkeerbaar stervende' is, legt De Hosson uit. 'Dat is belangrijk om te weten, omdat het een heftige ingreep is.' De mogelijkheid tot communiceren valt immers weg, waardoor bewust afscheid nemen van geliefden niet meer goed mogelijk is.

Niet 'in slaap brengen'

Mensen denken geregeld dat morfine een logischer alternatief is voor palliatieve sedatie, weet De Hosson. In andere landen wordt morfine namelijk vaak gebruikt als alternatief, maar daar is de longarts niet gelukkig mee. 'We deden dat twintig tot

vijfentwintig jaar geleden nog wel, want het werkt pijnstillend. Het bewustzijn wordt echter niet genoeg verlaagd en morfine kent nare bijwerkingen. Bij een hoge dosis kunnen mensen in de war raken. Het medicijn midazolam heeft dat niet.'

Een ander misverstand is dat iemand in slaap gebracht wordt. 'Dat doen we niet. Ik vermijd met grote nadruk die term, want mensen slapen niet echt. De diepte van de slaap is ook niet het doel, we willen klachten verlichten.'

Dat betekent wel dat mensen ook tijdens palliatieve sedatie nog 'aan de oppervlakte' kunnen komen. Ze kunnen dan nog reageren op wat er in hun omgeving gebeurt. Ook blijven mensen meestal gewoon nog dingen voelen en horen.

De Hosson: 'Als de stervende niet meer reageert op zijn sterfbed zijn er nog wel andere manieren om afscheid te nemen dan via een gesprek.'

Een aanraking van geliefden, zoals een hand vastpakken, is bijvoorbeeld waardevol, adviseert De Hosson. 'Of praat tegen ze, want ze horen vaak nog wel, blijkt uit studies.'

Geen euthanasie

Weerstand tegen palliatieve sedatie komt volgens De Hosson vaak door de verwarring met euthanasie. Anders dan bij euthanasie zorgt palliatieve sedatie niet voor een snellere dood, blijkt uit verschillende studies. 'Mensen overlijden niet door palliatieve sedatie, maar door de

ziekte die ze hebben.' Daarnaast moet euthanasie weloverwogen zijn en aan een reeks zorgvuldigheidseisen voldoen.

'Soms zeggen mensen die gaan sterven: ik wil nu dat spuitje wel. Of die keuze dan goed doordacht is, is in die fase moeilijk te bepalen. In dat geval werk ik daar zeker niet aan mee.'

De Hosson benadrukt hoe belangrijk het is om op tijd na te denken over het le-

'Als een geliefde op een nare manier overlijdt, is dat heel traumatisch.'

venseinde. 'Praat erover met je geliefden. Wat vind je belangrijk in leven en sterven? Waar wil je overlijden en hoe? Bereid dat op tijd voor.'

Lijden zoals Christus?

De meeste mensen hebben na een zorgvuldige uitleg van de arts weinig problemen met palliatieve sedatie. Toch maakte De Hosson een keer mee tijdens de coronaperiode dat een man uit Staphorst geen morfine of palliatieve sedatie wilde. 'Hij

IN MEMORIAM

ACHTERGROND

SANDER DE HOSSON

Sander de Hosson is longarts in het Wilhelmina Ziekenhuis in Assen. Hij is oprichter van Carend, een platform dat zich inzet om de kwaliteit van palliatieve zorg te verbeteren. Hij heeft twee boeken op zijn naam staan, beide over palliatieve zorg: *Slotcouplet* en *Leven toevoegen aan de dagen*. De Hosson spreekt daarnaast op congressen en webinars over zijn werk.

STEF GROENEWOUD

Stef Groenewoud is hoogleraar aan de Theologische Universiteit Utrecht. Hij bekleedt de Lindeboomleerstoel Ethiek van de Zorg. Daarnaast is hij als gezondheidswetenschapper en ethicus verbonden aan IQ Health, een wetenschappelijke onderzoeksafdeling van het Radboud universitair medisch centrum. Een van zijn onderzoeksgebieden betreft morele vragen rond het levenseinde.

zei: “Mijn lijden loutert me.” Zelfs nadat de predikant van de man door het ziekenhuis was gebeld, bleef de man bij zijn standpunt. ‘De laatste uren van zijn leven waren verschrikkelijk, hij had ontzettend veel pijn.’ Een nare dood is moeilijk voor de verpleging en leidt vaak tot ingewikkelde rouwreacties van nabestaanden. Zo kan iemand verbitterd en boos blijven, of de realiteit vermijden dat iemand er niet meer is. ‘Als een geliefde op zo’n manier overlijdt, is dat heel traumatisch.’ Stef Groenewoud, hoogleraar ethiek van de zorg aan de Theologische Universiteit Utrecht, begrijpt waar de gedachtegang van de stervende Staphorster vandaan komt. ‘Het komt uit Marcus 8 vers 34, waar het gaat over met Christus lijden en met Hem je kruis opnemen.’ Toch vindt hij de keus van de patiënt ‘niet per se christelijk’. Het hangt volgens hem af van de houding van de patiënt. ‘Het kan een deugdzame houding zijn om het lijden oprecht te willen ondergaan. Maar het kan ook iets hoogmoedigs in zich hebben, het lijden is immers al gedragen door Christus aan het kruis. Daar hoeven we niets meer aan toe te voegen.’ Dat Gods Woord leert dat mensen geen gemakkelijk leven hoeven te verwachten als ze Christus volgen, betekent volgens Groenewoud niet dat je dan automatisch moet afzien van middelen die bestaan om lijden te verlichten. Hij verwijst naar de kerkvader Augustinus (354–430), die zei: ‘Wanneer u een mens ziet lijden, prijs

hem dan niet direct in zijn geduld. Want echt geduld komt pas openbaar wanneer het een goede zaak is waarvoor iemand lijdt.’ Groenewoud ziet dat mensen vaak bang zijn voor wat komt, en daarom een route kiezen waarbij ze zo veel mogelijk regie hebben over hun eigen levenseinde. ‘Maar dan moeten mensen vooral horen: we laten u niet alleen, we zijn erbij. Troosten is in die zin heel belangrijk. Geneeskunde is soms genezen, vaak verlichten, maar altijd troosten. Dat zei Ambrosius Pare, een arts uit de vijftiende eeuw, al.’ De stijgende cijfers van de inzet van palliatieve sedatie kunnen wijzen op stijgende behoefte aan controle in de laatste levensfase, stelt Groenewoud. ‘We willen niets meer onvoorspelbaar laten zijn en ook het laatste gedeelte van ons leven controleren en medicaliseren. Je kunt denken: dat staat haaks op de gedachte van natuurlijk leven en sterven, de rauwe kant van het sterven moet ook ruimte krijgen.’ ‘Daarbij kun je je echter wel afvragen: wat is nog natuurlijk?’, voegt de zorgethicus meteen toe. ‘Als iemand staar krijgt, en dat wordt weggelaserd zodat die persoon weer kruiswoordpuzzels kan maken, zijn de meeste mensen dankbaar voor de medische zorg. Waar leg je dan de grens als je een beroep doet op zorg?’

Is het goed om te sederen?
‘Zelfs als je de dosering van het sedatiemiddel zodanig op moet voeren zodat het

wel degelijk de dood dichterbij brengt, is dat moreel te rechtvaardigen’, stelt Groenewoud. Een belangrijk argument daarvoor vanuit de ethiek, vooral uitgewerkt door rooms-katholieke theologen, is het ‘principe van het dubbele effect’. Daarbij gaat het erom dat je altijd probeert het kwaad te verminderen, legt hij uit. Als iemand ondraaglijk lijdt, kan palliatieve sedatie daar een oplossing voor zijn. ‘De behandeling wordt niet uitgevoerd met de dood op het oog, maar met verlichting van het lijden.’ Een ander bezwaar tegen palliatieve sedatie zou kunnen zijn dat je de laatste momenten van je leven niet meer bewust aanwezig bent. ‘Vooral als dat zorgt voor onvoldoende tijd om goed afscheid te nemen.’ ‘Daarbij kun je je afvragen of dat een goede keuze is. Een goede dood is toch een dood waarin je ook op goede voet met anderen sterft’, zegt Groenewoud. Het is volgens hem dan vooral belangrijk dat de stervende en de naasten op de hoogte zijn van het vervroegde afscheid. ‘Dan kun je dat moment naar voren halen.’ Het kan volgens de ethicus moeilijk zijn voor mensen om ingrijpen op ‘het natuurlijk verloop’ van het sterven te accepteren. Het betekent namelijk ook dat de behandeling stopt. Toch is dat zeker niet per definitie slecht, stelt hoogleraar Groenewoud. ‘Maar ik zou de palliatieve sedatie wel proportioneel inzetten: alleen als het niet anders kan.’

Elk leven verdient oneindig aandacht

Bij DELA doen we er alles aan om vanaf het moment van overlijden tot en met het afscheid alles naar wens van de familie in te vullen. Samen zorgen we voor een persoonlijke en passende uitvaart. Hierbij is er vaak veel meer mogelijk dan mensen denken.

Zo persoonlijk als u zelf wilt

Er zijn heel veel manieren om een uitvaart in te vullen. Onze lokale uitvaartverzorgers kennen de mogelijkheden in uw eigen buurt en hebben ervaring met allerlei soorten uitvaarten.

U kunt een afscheid zo persoonlijk maken als u zelf wilt. U heeft hier ook veel vrijheid in. Of er nu wel of geen uitvaartverzekering is. We luisteren naar uw wensen en bespreken hoe u het zou willen. Samen met u zorgen we voor een passend afscheid.

Omarmd door bloemen

Er is zoveel mogelijk om een uitvaart persoonlijker te maken. Een mooi voorbeeld is een bloemenband om de uitvaarkist of -mand heen. Laatst verzorgden we de uitvaart van een mevrouw die altijd in haar tuintje te vinden was. Voor het afscheid heeft de familie in haar tuin bloemen geplukt. Die hebben ze tijdens de uitvaart in de bloemenband gestoken.

Zo werd de mevrouw liefdevol omarmd door haar levenswerk. Een prachtig eerbetoon. Na de uitvaart heeft de familie de bloemen uitgedeeld aan de gasten. Dat was een heel bijzonder moment.

Wensen bespreken voor later

We zien ook steeds vaker dat mensen hun uitvaartwensen nu alvast willen bespreken. Ze vullen dan alvast het DELA-wensenboek in of vragen een voorbespreking bij ons aan.

Voorbesprekingen zijn hele mooie, waardevolle gesprekken waarin u uw uitvaartwensen kunt doornemen met een medewerker van DELA. Het geeft rust als alles alvast goed en naar wens geregeld is. Voor uzelf, maar vooral voor uw nabestaanden. Het neemt zorgen uit handen en maakt het afscheid nog persoonlijker.

Afscheid met de kleinkinderen op schoot

Kortgeleden hielp een van onze uitvaartverzorgers een ernstig zieke mevrouw bij het regelen van haar laatste momenten. Samen met haar kinderen bespraken ze al haar wensen. Wat haar echt blij maakte, was het idee om haar kleinkinderen nog één keer op schoot te hebben. Met koffie, vlaai en een fijn gevoel van samen zijn.

Die middag ging precies zoals zij wilde: mooi aangekleed en omringd door haar dierbaren. De familie vertelde later hoe bijzonder die momenten waren. Het was een liefdevol familiemoment, precies zoals zij het voor ogen had.

Helpen bij de verzorging

In uw omgeving hebben we veel vakkennis in huis en betrekken we de nabestaanden bij elke stap. Een mooi voorbeeld hiervan is de laatste verzorging. Steeds vaker willen nabestaanden meekijken of meehelpen met de verzorging. Natuurlijk mag dat, het kan zelfs helpen bij de rouwverwerking. We zijn pas tevreden als het helemaal goed voelt voor de familie. Omdat wij geloven dat elk leven oneindig aandacht verdient.

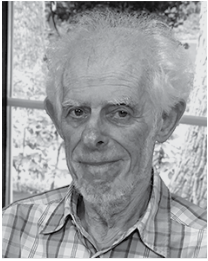
We staan voor u klaar

Heeft u nog vragen over de uitvaartmogelijkheden in uw buurt? Of wilt u ook een voorbespreking of wensenboek aanvragen? Neem gerust contact met ons op. We zijn er voor iedereen, ook als er geen uitvaartverzekering is.

uitvaartregelen@dela.org | 085 110 78 52

DELA
voor elkaar

IN MEMORIAM

Lo Sarfaty

AMSTERDAM
☆ 16 OKTOBER 1928

ZWOLLE
† 23 APRIL 2024
RADIOTELEGRAFIST

Dinie Flim-Bril

HARDENBERG
☆ 1 DECEMBER 1933

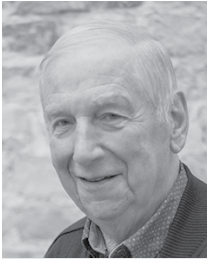
BERGENTHEIM
† 23 APRIL 2024
LIEF EN ZORGZAAM

Tjallie Huisman

STEENWIJK
☆ 25 OKTOBER 1952

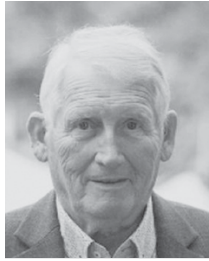
ZWOLLE
† 25 APRIL 2024
ONDERWIJZERES

Onne Zuidema

WEHE-DEN HOORN
☆ 17 APRIL 1939

WINSUM
† 26 APRIL 2024
GELIEFD EN BETROKKEN

Johan Knigge

ZWOLLE
☆ 3 NOVEMBER 1936

HAREN
† 27 APRIL 2024
DOCENT GESCHIEDENIS

Jantiena Kloosterhuis-Buist

FAAN
☆ 14 MAART 1931

BLIJHAM
† 27 APRIL 2024
ZORGZAME MOEDER, OMA

Greet Rietkerk

LISSE
☆ 14 OKTOBER 1937

ZEIST
† 28 APRIL 2024
ZENDINGSARTS

Kees van der Bijl

AMERSFOORT
☆ 15 DECEMBER 1948

ZEEWOLDE
† 28 APRIL 2024
DIRECTEUR BASISONDERWIJS

Henny Erkelens-Kuiper

ENSCHEDÉ
☆ 14 AUGUSTUS 1946

DOKKUM
† 30 APRIL 2024
PSALM 4:9

Henk Pomp

OOSTERWOLDE
☆ 3 NOVEMBER 1933

HOOGEZAND
† 1 MEI 2024
BROEDER IN HET AZG

Antje Aalbers-van de Riet

ZWOLLERKERSPEL
☆ 23 JUNI 1930

BERKUM
† 1 MEI 2024
LIEVE MOEDER, OMA, OMI

Erik Weijma

ZWOLLE
☆ 22 MAART 1975

ZWOLLE
† 2 MEI 2024
BEHULPZAAM

Cees Apperlo

AMBT VOLLENHOVE
☆ 14 MAART 1934

MARKNESSE
† 2 MEI 2024
ZORGZAAM EN LIEFDEVOL

Henk Moorlag

EMMEN
☆ 3 MAART 1950

EEFDE
† 3 MEI 2024
HEEL CREATIEF

Jenny Meliefste-Dronkers

MIDDELBURG
☆ 5 OKTOBER 1927

NAARDEN
† 6 MEI 2024
LIEFDEVOL, BETROKKEN

Lies Gerrits-Werksma

ADUARD
☆ 17 MAART 1944

MEPPEL
† 7 MEI 2024
LIEFDEVOL EN ZORGZAAM

Tjeerd Boersma

ENSCHEDÉ
☆ 5 NOVEMBER 1931

BERGENTHEIM
† 8 MEI 2024
PREDIKANT

Job Hollaar

MAASSLUIS
☆ 1 AUGUSTUS 1955

SCHIEDAM
† 8 MEI 2024
ORDERMANAGER

Hardy van Gelder

HATTEM
☆ 15 JANUARI 1948

CALIFORNIË
† 9 MEI 2024
ONS VOORBEELD

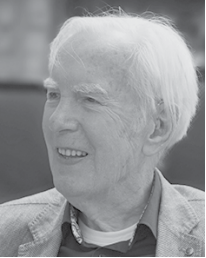
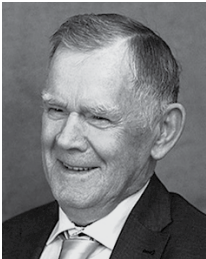

Alie Doornbos-Werkman

UITHUIZERMEEDEN
☆ 15 AUGUSTUS 1933

ZUIDHORN
† 9 MEI 2024
LIEFDEVOL EN GEZELLIG

IN MEMORIAM

 Bep Haak-de Vries ROTTERDAM ☆ 18 JULI 1935 ZWIJNDRECHT † 9 MEI 2024 ORGANISTE EN PIANISTE	 Aly Lingeman-van der Horst NEEDE ☆ 28 JUNI 1955 NIEUWPOORT † 10 MEI 2024 LIEFDEVOL, BLIJMOEDIG	 Jeroen van Esch DORDRECHT ☆ 11 JANUARI 1979 GRAMSBERGEN † 12 MEI 2024 CREATIEVE ONDERNEMER	 Fie Keuning-Koppels VENLO ☆ 29 DECEMBER 1932 VOORTHUIZEN † 12 MEI 2024 LIEFDEVOL EN ZORGZAAM	 Alexander te Rietstap HARDENBERG ☆ 19 NOVEMBER 1975 ZWOLLE † 13 MEI 2024 GENIET VAN HET MOMENT
 Thijs Jaspers ENSCHDEDE ☆ 29 MEI 1926 ENSCHDEDE † 14 MEI 2024 HANDIGE KLUSSEER	 Marja Jansma-Louters SLOCHTEREN ☆ 4 OKTOBER 1961 MIDDELSTUM † 14 MEI 2024 GELIEFD EN BETROKKEN	 Truus van den Berg-van Dijk GRONINGEN ☆ 17 MEI 1941 TERNEUZEN † 16 MEI 2024 O.M. LID GEMEENTERAAD	 Christiaan Sneeep HEERLEN ☆ 19 AUGUSTUS 1942 PURMEREND † 18 MEI 2024 DIRECTEUR UITGEVERIJ	 Jaap van Etten BERKEL EN RODENRIJS ☆ 14 JANUARI 1939 ASSEN † 18 MEI 2024 BLOEMENKWEKER
 Henny Brakke ROUVEEN ☆ 7 OKTOBER 1958 ROUVEEN † 20 MEI 2024 GELIEFD EN BETROKKEN	 Coby Stoorvogel-Vliem LUNTEREN ☆ 20 JANUARI 1952 GRONINGEN † 21 MEI 2024 MOEDER VAN VELEN	 Gerda Huizing-de Jong ENSCHDEDE ☆ 12 JUNI 1954 ENSCHDEDE † 22 MEI 2024 DOKTERSASSISTENTE	 Piet Hein Both ROTTERDAM ☆ 5 MAART 1943 AMERSFOORT † 22 MEI 2024 MILITAIR	 Joop van der Veen GRONINGEN ☆ 11 AUGUSTUS 1939 UITHUIZERMEEDEN † 23 MEI 2024 BIJZONDERE MAN
 Rens Schoon ASSEN ☆ 7 NOVEMBER 1937 ASSEN † 25 MEI 2024 LIEVE MAN, VADER, OPA	 Thom Raap WOUTERSWOUDE ☆ 14 APRIL 1944 OPEINDE † 27 MEI 2024	 Hillie van den Poll-Gunnink KOEKANGE ☆ 28 JANUARI 1934 OMMEN † 28 MEI 2024 ZORGZAAM	 Els de Boer-Bouwmeester ASSEN ☆ 11 JUNI 1947 KAMPEN † 28 MEI 2024 SOCIAAL EN CREATIEF	 Ricus Tigelaar ASSEN ☆ 11 FEBRUARI 1947 WINSUM † 29 MEI 2024 BETROKKEN EN MEELEVEND

IN MEMORIAM

Maartje Steendam

ZWOLLE
☆ 17 NOVEMBER 2005

ZWOLLE
† 31 MEI 2024
AANDACHTIG, CREATIEF

Nigel Joyce

NOORDEREILAND, NIEUW-ZEELAND
☆ 3 FEBRUARI 1973

CHRISTCHURCH, NIEUW-ZEELAND
† 31 MEI 2024
IT'ER

Marjan Joyce-Both

BAARN
☆ 18 OKTOBER 1979

CHRISTCHURCH, NIEUW-ZEELAND
† 6 JUNI 2024
VOEDINGSDESKUNDIGE

Joke van den Berg-
Rots

BAARN
☆ 28 OKTOBER 1947

URK
† 12 JUNI 2024
"HOUD HEM VAST"

Harma Vrolijk-
van den Berg

ENSCHDEDE
☆ 27 APRIL 1947

ENSCHDEDE
† 26 JUNI 2024
DANKBAAR

Harriet Appelman-
Uringa

ASSEN
☆ 14 SEPTEMBER 1959

ENSCHDEDE
† 3 JUNI 2024
GELIEFD EN GEZELLIG

Erik Valk

GRONINGEN
☆ 29 OKTOBER 1952

GRONINGEN
† 9 JUNI 2024
SOCIAAL, ONDERNEMEND

Truus Groen-
Oosterman

VLAARDINGEN
☆ 19 AUGUSTUS 1925

MAASSLUIS
† 11 JUNI 2024
KLEURRIJKE MOEDER

Teun Kramer

URK
☆ 22 MAART 1948

URK
† 12 JUNI 2024
AMBACHTELIJKE KUNST

Geesje Bouwers-
Bouwers

ZUIDBARGE
☆ 15 APRIL 1937

NIEUWLEUSEN
† 13 JUNI 2024
HUISVROUW

Piedy Klein-
van Rietschoten

ROTTERDAM
☆ 28 APRIL 1931

VLAARDINGEN
† 13 JUNI 2024
ECHTGENOTE, OMA KLEIN

Gerrie Bartelds-
Buitenhuis

ROUVEEN
☆ 2 JULI 1942

MEPPEL
† 17 JUNI 2024
MOEDER, OMA, OVERGROOTMOEDER

Jan Heetebrij

AMBT VOLLENHOVE
☆ 15 DECEMBER 1939

HOOGVEEN
† 19 JUNI 2024
LIEFDEVOL EN BETROKKEN

Bron Dik

GRONINGEN
☆ 19 NOVEMBER 1940

GRONINGEN
† 22 JUNI 2024

HADDEN EEN RIJWIELZAAK

Wim Dik

GRONINGEN
☆ 3 APRIL 1971

GRONINGEN
† 1 NOVEMBER 2023

Theo Aalbers

BREUKELEN – NYENRODE
☆ 24 JANUARI 1932

APELDOORN
† 22 JUNI 2024
WIJS, TROUW, GETUIGEND

Betsie Huberts-
Luijendijk

GRONINGEN
☆ 30 NOVEMBER 1947

ZUIDHORN
† 22 JUNI 2024
KLEERMAKER

Jan Westra

OPENDE
☆ 16 SEPTEMBER 1929

DEVENTER
† 25 JUNI 2024
MEELEVEND, BIJ DE TIJD

Bartje Petersen-Post

VEENDAM
☆ 3 MAART 1930

GRAMSBERGEN
† 26 JUNI 2024
VRIJWILLIGER

Wieke Brik

SNEEK
☆ 25 AUGUSTUS 1928

BUITENPOST
† 26 JUNI 2024
HUISVROUW

IN MEMORIAM

GEEF VRIJHEID NEEM IJM OP IN UW TESTAMENT

Wereldwijd worden talloze kinderen, vrouwen en mannen als slaaf uitgebuit, mishandeld en misbruikt. International Justice Mission (IJM) heeft als doel de meest kwetsbaren te beschermen tegen deze plaag van geweld. Dit doen wij onder andere door:

- Slachtoffers bevrijden en nazorg verlenen
- Criminelen berechten
- Lokale en landelijke autoriteiten helpen bouwen aan goed functionerende rechtssystemen

Hiermee maken wij een eind aan de straffeloosheid van criminelen en helpen we de armsten te beschermen.

Wanneer u IJM opneemt in uw testament, beschermt u de meest kwetsbaren tegen gewelddadige onderdrukking, waaronder mensenhandel voor de seksindustrie en gedwongen arbeid. **Uw nalatenschap maakt het ons mogelijk te blijven vechten voor hun vrijheid.**

JAYANTHI BEVRIJD UIT SLAVERIJ

Jayanthi was zeven jaar jong toen ze met haar ouders werd uitgebuit in een steengroeve in Zuid-Azië. Dag in dag uit moest zij zwaar werk verrichten. In plaats van dat zij op school kleurpotloodjes vasthield, hield zij een zware hamer in haar hand om in de brandende zon rotsen kapot te slaan. Samen met 24 andere kinderen, vrouwen en mannen werd zij door IJM en lokale autoriteiten bevrijd. Op de foto een tekening die Jayanthi op de dag van haar bevrijding maakte. De eerste in haar leven! Voor oma.

Ik geef u graag persoonlijk advies

Heeft u vragen over het opnemen van IJM in uw testament, of wilt u hierover vrijblijvend van gedachten wisselen? Graag neem ik de tijd om samen met u te kijken naar uw wensen. Belangrijk is dat u zich prettig voelt bij de keuze die u maakt.

Ruud de Boer, adviseur nalatenschappen IJM
06-38706168
rboer@ijmnl.org
ijmnl.org/nalaten

Schenk de TUA toekomst!

www.tua.nl/nl/nalaten

Theologische Universiteit Apeldoorn

begrafenisverzorging
Den Hollander B.V.

- Wij verzorgen alleen begrafenissen
- Dag en nacht bereikbaar

☎ 010 - 460 05 09
✉ info@tdenh.nl
🌐 www.begrafenisverzorgingdenhollander.nl

“Ik blijf ook na mijn leven kinderen steunen”

Nel den Boer (66)

Dertig jaar lang werkte Nel voor World Vision in het veld. Inmiddels is ze met pensioen. “Ik had steeds de neiging het nadenken over mijn nalatenschap uit te stellen. Maar ik besepte dat ik iets kan doen met de zegeningen die ik heb gekregen. Als ik daar nu niet over beslis, wordt het voor mij beslist. Door na te laten aan World Vision blijf ik ook ná mijn leven kinderen steunen. Ik heb zelf de ongelooflijk grote betekenis daarvan in de levens van vele kinderen gezien en vertel u er graag ook persoonlijk meer over.”

World Vision

Voor kinderen. Voor verandering. Voor leven.

World Vision in het kort

Onze basis:
christelijk geloof

Onze impact:
welzijn van kinderen

Onze aanpak:
zelfredzame gemeenschappen

Kinderen in staat stellen uit armoede op te staan, dat is de missie van World Vision. Maar conflicten, klimaatverandering en de huidige voedselcrisis hebben grote impact op het dagelijks leven van kinderen wereldwijd. Het maakt hun toekomst onzeker.

Al 70 jaar kijkt World Vision naar kwetsbare kinderen om. Dat blijven we doen, ook nu de uitdagingen groot zijn. Want wij zijn er voor hun toekomst.

Blijft u ons óók in die toekomst steunen?

Uw nalatenschap geeft kinderen toekomst
Vraag onze brochure Nalaten aan, of maak vrijblijvend een afspraak voor meer inspirerende verhalen en informatie over de projecten.
www.worldvision.nl/nalaten

Jacqueline Niezink
Relatiebeheerder bijzondere
giften en nalatenschappen
033-4643191 / 06-15661690
jacqueline_niezink@worldvision.nl

‘Mijn vader ging als genietoloog door het leven’

Gert van de Nadort was een regelaar. Zelfs zijn eigen begrafenis regelde hij tot in de puntjes. Die noemde hij een ‘overdanking’. ‘Gert wilde dankbaar afscheid nemen.’ Zijn echtgenote en dochter vertellen over de liefde en warmte die hij tijdens zijn leven verspreidde.

TEKST ESTHER VAN LUNTEREN
BEELD FAMILIE VAN DE NADORT

Geniet van het leven en wees dankbaar. Het is deze lijfspreuk van haar vader Gert van de Nadort die Diane in haar tuin heeft opgehangen. ‘Mijn vader ging als “genietoloog” door het leven. Hij was altijd positief. Dacht in mogelijkheden en kansen. Verspreidde veel liefde en warmte. Zei hardop dat hij van mijn broer Erik en van mij hield, trots op ons was.’ Niet voor niets noemde Gert de dienst bij zijn begrafenis een overdanking, vertelt echtgenote Tiny. ‘Gert wilde dankbaar afscheid nemen. Hij had een boekje gemaakt waarin hij zijn memoires en getuigenis had opgeschreven. Die deelden we uit. Tot vlak voor zijn overlijden bleef hij vertellen hoe belangrijk het geloof in God voor hem was.’ Gert en Tiny waren 51 jaar getrouwd. Ze kwamen elkaar als tieners tegen in de kerk in Amsterdam-Oost. Tiny: ‘Gert kerkte eigenlijk in West, maar toen hij hoorde dat er in Oost meer meisjes zaten, kwam hij over. We hebben altijd veel samen gedaan. Runden tot 2002 een succesvol bedrijf in computerbeveiliging. Toen Gert met hartproblemen in het ziekenhuis terechtkwam, was dat een signaal dat het bedrijf te veel van ons begon te vragen. We verkochten het aan twee medewerkers, waarna we van onze vrije tijd gingen genieten.’

Zuid-Afrika

Tiny en Gert begonnen te reizen, en werden na een bezoek aan Zuid-Afrika verliefd op het land. Het stel kocht er een huis, waarin ze jarenlang overwinterden. Tiny: ‘Van oktober tot januari waren we in Zuid-Afrika, dan kwamen we terug voor een aantal familiefeestjes, waarna we tot april teruggingen naar ons huis in Paarl. We waren heel ondernemend, bezochten er de meest prachtige plekken, en zetten ons in voor de bevolking, waarvan een groot deel in armoede leeft. Een schooltje voor kinderen uit de buurt. Een opvang voor moeders die thuis met mishandeling te maken hadden. Gert vond het allemaal prachtig. ’s Avonds reden we vaak naar het

Taalmonument op de Paarlberg om met kaas en wijn van de ondergaande zon te genieten.’ ‘Ik voel mij gezegend met een vader zoals hij’, laat Diane zich halverwege het gesprek ontvallen. ‘Natuurlijk was hij niet perfect. Hij kon heel chaotisch zijn. Overal schreef hij dingen op om te onthouden waar het voor diende. Hier bijvoorbeeld’, Diane houdt een ‘blanco roller’ omhoog, ‘schreef hij op: tekstcorrectie.’ Ze lacht. ‘We komen nog steeds overal briefjes van hem tegen.’ Gert was een regelaar, vult Tiny aan. ‘Zelfs zijn eigen begrafenis heeft hij tot in de puntjes geregeld. Hij bestelde een kist, die door zijn kinderen en kleinkinderen beschilderd moest worden. Hij wilde dat zijn gezin zo goed mogelijk naar zijn dood kon toelevan. De mevrouw die de kist kwam brengen, begon hem te condoleren, maar hij zei droog: “Ik ben er nog hoor!” Tijdens het schilderen hebben we hem op een bureaustoel naar de garage gerold.

Dat vond hij geweldig. Een van de kleinkinderen schilderde op de kist de afbeelding van zijn lievelingslied ‘Liefde nog het meest’ van Ralph van Manen.’

Mentaal sterk

Op het laatst wilde het lijf van Gert niet meer. Diane: ‘Mentaal was hij nog steeds sterk. Of de thuiszorghulp wel drinken had gehad, vroeg hij dan vanaf zijn ziekbed.’ Zoon Erik vertelde tijdens de overdanking over het moment dat zijn vader Tiny nog een laatste kus gaf en zei: ‘Dit is de achtmiljoenhonderdvijfenzestigste, daar moet je het mee doen.’ Na een veelbetekenend ‘See you later’ blies Gert zijn laatste adem uit. Diane: ‘Ik heb nu twee hemelse vaders. Een met een hoofdletter, en een met een kleine letter, waar ik ontzettend dankbaar voor ben.’

Gert van de Nadort

☆ Amsterdam, 14 maart 1950
† Gorinchem, 29 november 2023

Geef uw idealen door

Goed en groen onderwijs voor iedereen

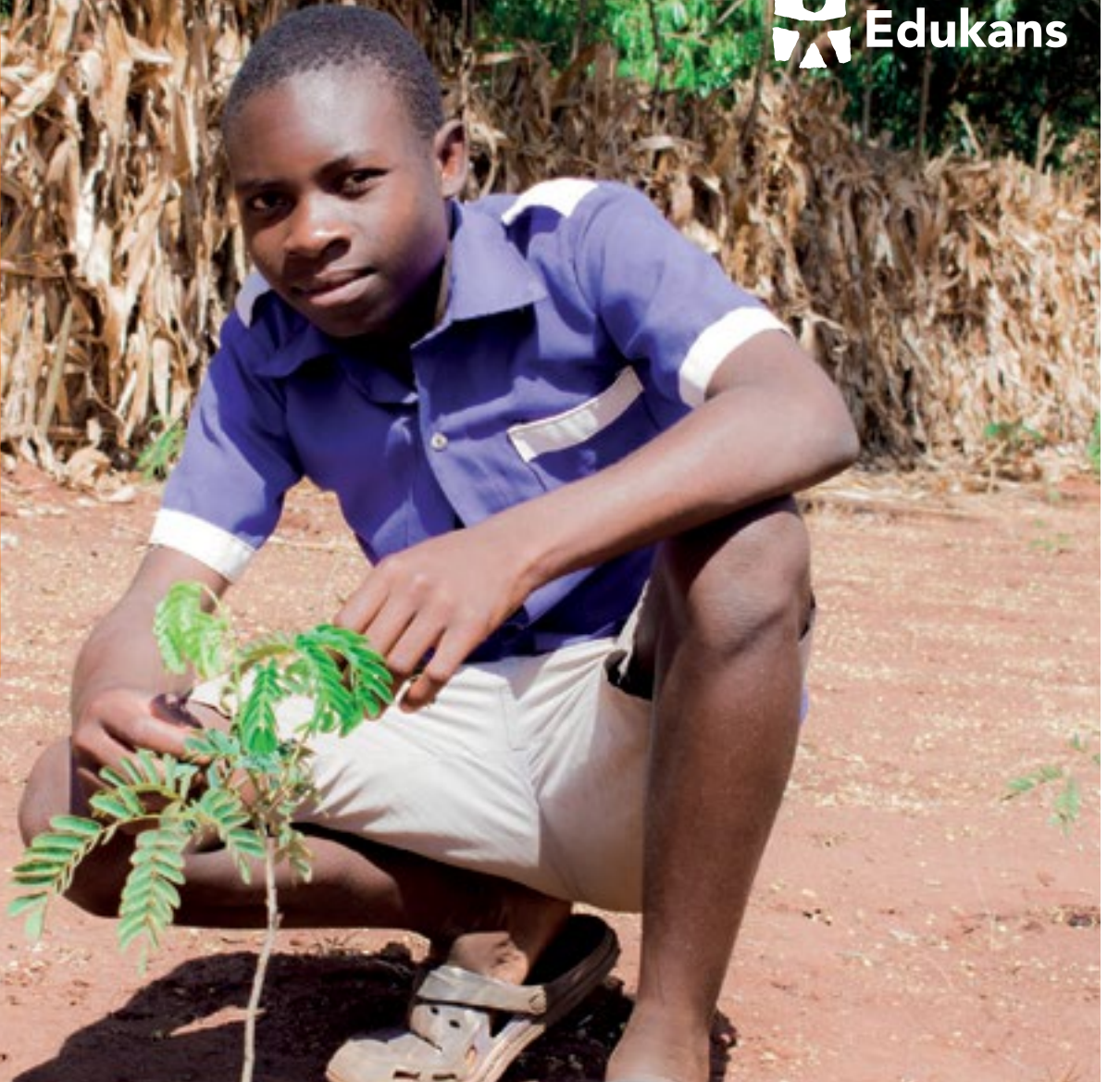
“Als ambassadeur van Edukans zet ik me in voor beter onderwijs omdat te veel kinderen in landen als Malawi, Ethiopië, Kenia en Oeganda niet goed kunnen lezen en schrijven als ze van school komen. Leraren spelen een cruciale rol en Edukans werkt nauw met hen samen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Naast de basisvakken krijgen kinderen ook les in sociale en digitale vaardigheden én in hoe ze om kunnen gaan met gevolgen van klimaatverandering. Edukans maakt al jaren verschil, maar heeft uw hulp hard nodig. Investeer in leraren en onderwijs en neem vandaag nog contact op met de relatiebeheerder van Edukans.”

Martine van Os,
ambassadeur Edukans:

Foto: Onroep MAX

“Met uw steun zijn kinderen voorbereid op een duurzame toekomst.”

“Wij luisteren in een persoonlijk gesprek graag naar uw wensen en vertellen meer over de mogelijkheden. Het is fijn om de persoon achter een nalatenschap te kennen, zodat de besteding goed aansluit bij wat u wilt. Neem vrijblijvend contact met mij op (G.de.Bruin@edukans.nl / 06 239 389 16) of scan de QR-code en ga naar edukans.nl/nalaten.”

Zomaar uit het geheugen geplukt

De docent van DeMens Training schoolt ons bij voor de titel ‘Dementievriendelijke uitvaartverzorgers’.

Eerst de basis van wat er gebeurt bij een mens met dementie en de verschillen in vormen van dementie. Daarna waar het om gaat: hoe kan je een mens met dementie liefdevol betrekken bij een afscheid.

Waarom je dat zou willen? Omdat ieder mens het waard is waardig afscheid te kunnen nemen. In welke vorm dan ook.

En dan heb je juist nu deze bijlage van het ND in handen. ‘In Memoriam’ – Latijn voor ‘herinnering’ of ‘nagedachtenis’. Kan dat dan nog? Herinneren wat vergeten werd? Fysiek niet. En toch ervaren wij van wel. Flarden, fracties, fragmenten. Door een Bijbeltekst in de vertaling van iemands jeugd, een oude, herkenbare melodie van een

Psalm, gezang of ander lied. De lievelingsbloem op de kist. Hij lijkt nog vers uit het bruidsboekje te komen. Zomaar uit het geheugen geplukt.

De gevolgen van dementie kunnen wij niet wegnemen. Zelfs niet verzachten. Daarvoor komen wij een te korte tijdsspanne voorbij. Wel kunnen wij er bewust aandacht aan schenken en soms naasten ontlasten door kleine praktische handreikingen. Noem het maar Ontzorgen met de toevoeging van de letter ‘D’, van dementie.

Kunnen wij OntzorgenD zijn? Bel ons dan. Voor informatie, een gesprek of voor de contactgegevens van hen die na een verlies kunnen helpen het ongrijpbare te (be)vatten.

Hess uitvaartzorg, al 112 jaar zorg met Christelijke toewijding.

Hess uitvaartzorg
Vertrouwd Familiebedrijf
SINDS 1912

Rouwcentrum Hess
Reigerlaan 195, Capelle a/d IJssel

Rouwcentrum De Meidoorn
Meidoornsingel 50, Rotterdam

Rouwcentrum Overschie
Hoornsingel 10, Rotterdam

Afscheidshuis Hess
Barbarakruid 2, Rotterdam

T 010 418 23 33 | uitvaartzorg@hess.nl | kijk op www.hess.nl of scan de QR-code voor een gratis informatiepakket

IN MEMORIAM

Evert van Benthem

SINT JANSKLOOSTER
☆ 29 JUNI 1937
VOLLENHOVE
† 26 JUNI 2024

Willy de Vries-Haaksema

WARFHUIZEN
☆ 11 JUNI 1932
ZUIDHORN
† 26 JUNI 2024
GEBORGEN IN GODS HAND

Janssien Deijl-Brouwer

HATTEM
☆ 17 NOVEMBER 1946
OSS
† 28 JUNI 2024
GELOVIG, MUZIKAAL

Anne Hamstra

LEEWARDEN
☆ 12 MEI 1948
HARDINXVELD-GIESSENDAM
† 29 JUNI 2024
MAN, (O)PA EN MEESTER

Maaïke Korpershoek-Vrijhof

ROTTERDAM
☆ 4 APRIL 1934
HOOGVLIET
† 30 JUNI 2024
VROUW, MOEDER EN OMA

Hans Bos

RIJK (HAARLEMMEER)
☆ 27 OKTOBER 1937
NUNSPEET
† 1 JULI 2024
LERAAR VOOR HET LEVEN

Wim Mak

SCHIEDAM
☆ 22 JUNI 1946
AALTEN
† 2 JULI 2024
TROUW EN GOEDHARTIG

Hans Blok

ZWOLLE
☆ 2 JULI 1953
GRONINGEN
† 3 JULI 2024
ICT'ER

Harry Mulder

NOORDDIJK
☆ 2 AUGUSTUS 1953
MARUM
† 4 JULI 2024
LIEFDEVOL, BETROKKEN

Harm Offereins

DEN HAAG
☆ 4 FEBRUARI 1940
AMERSFOORT
† 5 JULI 2024
PROJECTLEIDER

Gerdien Dijk-Volkerink

OUDEUSEN
☆ 4 FEBRUARI 1940
DALFSEN
† 5 JULI 2024
HUISVROUW

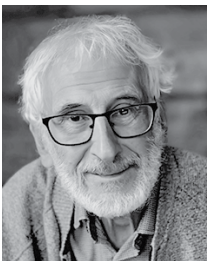
Geertje Kooistra-de Boer

DRACHTEN
☆ 31 JULI 1938
ZUIDHORN
† 5 JULI 2024
LIEFDEVOLLE HUISVROUW

Henk Volkerink

OMMEN
☆ 14 AUGUSTUS 1939
OMMEN
† 7 JULI 2024

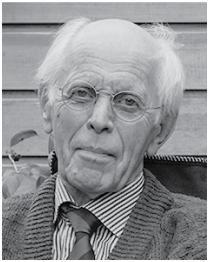
Aart Rietveld

BERKEL EN RODENRIJS
☆ 28 DECEMBER 1944
WARMOND
† 8 JULI 2024
KUNSTMINNEND, GEDREVEN

Lammy Roerig-Koekkoek

GRONINGEN
☆ 2 JANUARI 1933
GRONINGEN
† 8 JULI 2024
ECHTGENOTE, MOEDER, OMA

Douwe IJlst

AMSTERDAM
☆ 31 MAART 1930
DIEMEN
† 9 JULI 2024
HULPVAARDIG, CREATIEF

Ypie Tolsma-Tol

WONSERADEEL
☆ 9 FEBRUARI 1953
MEPPEL
† 10 JULI 2024
PASSIE VOOR ZINGEN

Koos van der Zee

ZWIJNDRECHT
☆ 6 SEPTEMBER 1933
ZUIDHORN
† 11 JULI 2024
SOCIALE CIJFEREXPERT

Sijko-Jan Hoeksema

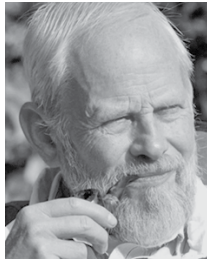
HENGLO (OV)
☆ 1 JUNI 1969
ODIAXERE (PORTUGAL)
† 11 JULI 2024
LIEFDEVOL EN ZORGZAAM

Jo van de Velde-Corbijn

VROUWENPOLDER
☆ 4 JUNI 1932
GOES
† 12 JULI 2024
LIEVE MOEDER EN OMA

IN MEMORIAM

 Diny Ekkel-Pullen BRUCHTERVELD ☆ 12 NOVEMBER 1931 ENSCHEDÉ † 13 JULI 2024 GELIEFD EN BETROKKEN	 Lidy van der Woude-Slager GRONINGEN ☆ 7 SEPTEMBER 1940 HAREN † 14 JULI 2024 MOEDER EN ECHTGENOTE	 Jurjen Bakker AMERSFOORT ☆ 13 APRIL 1978 ZWOLLE † 16 JULI 2024 ZORGZAAM, VETERAAN	 Joke Haaksema-Selles KAMPEN ☆ 3 AUGUSTUS 1949 BENNEKOM † 17 JULI 2024 ZORGZAAM EN BETROKKEN	 Henk Valstar ROTTERDAM ☆ 2 MEI 1943 NIJVERDAL † 18 JULI 2024 BEZIGE BUITENMAN
 Jitske Wildeboer-Haan OOSTWOLD ☆ 21 MAART 1944 ZUIDHORN † 22 JULI 2024 MODE ATELIER JIKKY	 Jannes Meems MUSSEL ☆ 3 NOVEMBER 1942 BLIJHAM † 26 JULI 2024 "MIJN LOSSER LEEFT"	 Truus Nieboer-Jukkema GRONINGEN ☆ 24 FEBRUARI 1934 GRONINGEN † 27 JULI 2024 TROUW, DOORTASTEND	 Aly Borger-Huizinga ZANDEWEER ☆ 1 MEI 1937 HARDENBERG † 27 JULI 2024 LIEFDEVOL, MEELEVEND	 Bep Noort-Brakman AXEL ☆ 8 NOVEMBER 1931 ZUIDHORN † 29 JULI 2024 GODS KIND
 Lenie de Jong-Joosse OUDERKERK AAN DE AMSTEL ☆ 15 JANUARI 1953 ENKHUIZEN † 30 JULI 2024 VERBINDEND, LIEFDEVOL	 Hetty Serdes-van der Woerd RIJSWIJK ☆ 13 JULI 1958 AMERSFOORT † 30 JULI 2024 CREATIEF, RUIMHARTIG	 Ellis Dijkema NIJMEGEN ☆ 25 AUGUSTUS 1959 GRONINGEN † 30 JULI 2024 DAPPER, STOER, LIEF	 Tjib Jonkman GORREDIJK ☆ 30 MEI 1922 GRONINGEN † 30 JULI 2024 MARKANT, LEVENSLUSTIG	 Leen van Houwelingen GIESSENDAM ☆ 28 JULI 1944 AMERSFOORT † 31 JULI 2024 CIVIEL IR.
 Jeanet Oosterhuis SCHILDWOLDE ☆ 5 JUNI 1978 SAN GIOVANNI DI FASSA (ITALIË) † 31 JULI 2024 ZIJ GAF ONS LIEFDE	 Arie de Vries SCHIEDAM ☆ 6 APRIL 1932 SCHIEDAM † 4 AUGUSTUS 2024 MAN VAN HET WOORD	 Evert de Wolff ROTTERDAM ☆ 13 FEBRUARI 1932 ENSCHEDÉ † 6 AUGUSTUS 2024 DOCENT	 Bé Ploegman DAARLERVEEN ☆ 25 JUNI 1939 ALMELO † 10 AUGUSTUS 2024 ONDERHOUDSMONTEUR	 Klaas Dijkens WORMERVEER ☆ 9 JULI 1941 BEST † 10 AUGUSTUS 2024 WILSKRACHTIG

FILM

Lijdend aan een terminale spierziekte leeft de Noorse Mats Steen vooral in de onlinegame World of Warcraft. Na zijn overlijden blijkt dat hij geen eenzame patiënt was, maar de hoeksteen van een grote, hechte vriendengroep.

Terminaal zieke Mats Steen had rijk online leven

TEKST FRANK RENSEN / VK BEELD NETFLIX

Ibelin, het alter ego van Mats Steen (rechts), in 'The Remarkable Life of Ibelin'.

Elke dag liep Ibelin een half uur hard door Azeroth, de virtuele wereld van de onlinegame World of Warcraft, voordat hij zijn vrienden opzocht. Hij had een dikke, blonde snor en armen zo dik als de meeste dijen. Elke ochtend legde hij hetzelfde rondje af. Dat is opmerkelijk gedrag. De meeste spelers loggen in om, bijvoorbeeld, draken te slachten. Ibelin is anders: hij is het alter ego van de Noorse Mats Steen, een jongen die door de dodelijke ziekte van Duchenne een rolstoel gebruikt en alleen zijn vingers kan bewegen. Rennend de dag beginnen is fantasie genoeg. *The Remarkable Life of Ibelin* is een aangrijpende, probeer-het-maar-droog-te-houden-documentaire over Mats Steen. De documentaire stelt de vraag of mensen een betekenisvol leven kunnen leiden als dit leven zich met name online afspeelt. Een belangrijke vraag, want ieder mensenleven bevindt zich op een spectrum dat reikt van de totale digibeeat aan de ene kant tot een chronisch onlinebestaan aan de andere. Een gangbare aanname is dat de inhoud van het leven afneemt richting het virtuele. *The Remarkable Life of Ibelin* laat zien dat die opvatting tekortschiet. Steen leefde bijna helemaal aan de virtuele kant: om zijn leven met duchenne te verzachten, laten zijn ouders hem zoveel gamen als hij wil. Het zijn fijne spelletjes waarin hij zich kan verliezen, nemen zij logischerwijs aan. Mats overleed toen hij 25 jaar was, en op het blog dat hij bijhield, lieten zijn ouders hun e-mailadres achter bij het overlijdensbericht. Er stroomden direct talloze berichten binnen, van onbekenden die lieten weten dat Mats een

van hun beste vrienden was. Dat hun zoon, Ibelin, een hopeloze romanticus was – een beetje een versierder, zelfs. Dat Ibelin hen uit de donkerste perioden van hun leven had geholpen. Mats' ouders wisten van niets.

Teleurstellend
Een mooi voorbeeld is zijn relatie met Rumour, het personage van de Nederlandse student Lisette. Zij en Ibelin zien elkaar lang dagelijks, totdat Rumour opeens verdwijnt: de ouders van Lisette hebben haar computer afgenomen na teleurstellende studieresultaten. Ze probeert uit te leggen dat ze nu haar vrienden kwijt is. Haar ouders, vertelt Lisette in de documentaire, erkennen deze vriendschappen niet – ze bestaan immers 'slechts' online. Lisette vereenzaamt en raakt depressief. Tot ze op een dag via een pc in een bibliotheek toch inlogt, en van Ibelin een brief krijgt, gericht aan haar ouders, waarin hij uitlegt dat ze haar een sociale kring hebben ontnomen. Ze krijgt haar pc terug, en komt dankzij Steen haar depressie te boven. Het al indringende verhaal wordt kracht bijgezet door de bijzondere vormgeving. Omdat World of Warcraft alle uitingen en onderlinge chatberichten van spelers vastlegt, konden de filmmakers het hele leven van Ibelin reconstrueren. Het gros van de film is vormgegeven als animatie hiervan, geheel in de stijl van World of Warcraft. Het geeft kijkers, met name niet-gamers, het cruciale perspectief dat zo vaak ontbreekt als het over games gaat: alles hier is echt, van de wandelingen tot de mensen, elven en dwergen.

Fenko Haaksema
HOUWERZIJL
☆ 8 SEPTEMBER 1930
ASSEN
† 12 AUGUSTUS 2024
AGRARISCH MEDEWERKER

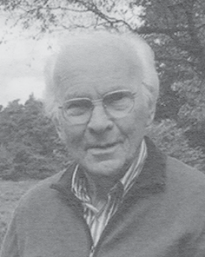
Jannie Mars-Kruizinga
TOORNWERD
☆ 9 JUNI 1934
LOPPERSUM
† 14 AUGUSTUS 2024
PERFECTIONIST

Jelly Kooistra
HOOGKERK
☆ 11 JULI 1956
GRONINGEN
† 16 AUGUSTUS 2024
HUMORVOL, ZORGZAAM

Evert Doorten
GRONINGEN
☆ 31 AUGUSTUS 1957
ADUARD
† 21 AUGUSTUS 2024
LIEVE MAN, VADER, OPA

Huig Janse
NIEUW-LEKKERLAND
☆ 25 SEPTEMBER 1931
GROOT-AMMERS
† 27 AUGUSTUS 2024
LIEVE VADER EN OPA

Johan van Bruggen
DE BILT
☆ 27 OKTOBER 1931
LAE (PAPOEA-NIEUW-GUINEA)
† 31 AUGUSTUS 2024
LERAAR EN GELOFSHELD

Bé Heerema
WINSUM
☆ 20 MAART 1931
KRIMPEN AAN DEN IJSSEL
† 24 SEPTEMBER 2024
WARM MENS VOOR IEDER

Geuje Winter
AMBT-VOLLENHOVE
☆ 13 AUGUSTUS 1931
NEEDE
† 16 JUNI 2024
ZEER GELIEFD

DEEL UW GELOOF DOOR UW NALATENSCHAP

2 op de 3 mensen wereldwijd, ver weg en dichtbij, kennen Jezus Christus niet als hun Verlosser... Dat raakt ons!

Daarom ondersteunen we – samen met en namens Nederlandse kerken – lokale kerken en organisaties in binnen- en buitenland die Gods genade bekend maken, in woorden én daden. En dat werkt! Zij weten wat nodig is en welke mission-projecten verschil maken.

Help mee om meer mensen te bereiken met het geweldige nieuws dat Jezus Christus hun Verlosser is. Laat Verre Naasten delen in uw nalatenschap en zet zo het mission-werk voort.

2 op de 3
mensen
wereldwijd
kennen Jezus
nog niet!

Algemeen Nut
Beoogde Instelling
ANBI

CBF
Erkend
Goed Doel

Meer weten? Kijk voor meer informatie op:

www.verrenaasten.nl/nalaten of neem contact op met Anja Mijnheer, a.mijnheer@verrenaasten.nl of 038- 42 70 410.

VERRE NAASTEN
- geloof delen wereldwijd -

Corrie en Henk leefden en stierven met elkaar

Dankzij de wensambulance waren ze op zondag nog een uurtje bij elkaar. ‘Mijn moeder was eerst erg onrustig, maar mijn vader kwam naast haar liggen en hield haar hand vast. Dat hielp, al konden ze geen van beiden nog veel zeggen’, blikt hun zoon Hans terug. De week erna overleden Corrie en Henk de Noord, twee dagen na elkaar.

TEKST MARGARETHA COORNSTRA
BEELD FAMILIE DE NOORD

Twee totaal verschillende mensen, aan elkaar verknocht zonder daar veel woorden aan te wijden – zo zou je de relatie van Corrie en Henk de Noord kunnen samenvatten. Waar Henk een introverte man was die zich graag terugtrok in zijn knutselschuurtje, floreerde Corrie juist in gezelschap. Ze was een attente en zorgzame buurvrouw, steeds tot een handreiking bereid. Naast haar eigen huishouden deed ze regelmatig schoonmaakwerk voor anderen. Soms betaald, maar soms ook vrijwillig, want het ging haar in eerste instantie om het contact met mensen. ‘Ze ondersteunde vaak ouderen bij het schoonmaken’, vertelt haar oudste zoon Hans. ‘Maar ze hielp ook met kleine dingetjes, bijvoorbeeld even het haar doen van een buurvrouw of zoiets. Dat vond ze gewoon leuk.’ Vanuit diezelfde instelling hield Corrie zich lange tijd bezig met de preekvoorziening voor hun kerk: ‘Gezellig met elkaar overleggen en dan ergens achteraan gaan om dingen voor elkaar te krijgen, dat deed ze graag.’ En al was Henk niet zo’n gezelschapsmens als zijn vrouw, hij deed eveneens vrijwilligerswerk voor de kerk en nam weleens preeklezingen voor zijn rekening. ‘Mijn vader is zelfs nog een tijdje politiek actief geweest’, herinnert Hans zich. ‘Dat was destijds voor het GPV (Gereformeerd Politiek Verbond, red.), een voorloper van de ChristenUnie.’ In zijn werkzame leven was Henk automonteur, maar ook in zijn vrije tijd deed hij niets liever dan sleutelen en allerlei dingen repareren. ‘Met een paar anderen heeft hij een repairshop opgezet’, zegt Hans. ‘Klokken, Senseo-apparaten, stofzuigers – alles ging door zijn handen.’ Zo leidden Corrie en Henk een maatschappelijk actief bestaan, elk op hun eigen manier. Tot Corrie dementie kreeg. Hans: ‘Omdat ze geleidelijk meer zorg nodig had, zijn ze verhuisd naar een aanleunwoning in Hoogeveen. Dat vonden ze erg fijn. “Die meisjes van hier tegenover komen helpen!” zei mijn moeder dan.’ Helaas: half augustus 2023 moest Corrie naar een andere afdeling. Henk had namelijk al een tijdlang lichamelijke klachten en bleek uitgezaaide kanker te hebben. In de

Corrie de Noord-Niemeijer

☆ Assen, 12 november 1937
† Hoogeveen,
23 december 2023

maanden daarop kregen ze het allebei zwaar te verduren. Hans: ‘Als ik terugdenk aan die laatste twee weken ... Onze moeder wilde niet meer uit bed komen en onze vader kón het niet meer. Op de zondag voor hun dood waren we nog bij hen en konden ze een tijd samen doorbrengen. Dat vonden ze geweldig, vooral mijn moeder fleurde helemaal op. Maar de dag daarna wilde ze al niet meer. Het was klaar.’

Wensambulance
Voor hun drie kinderen was deze periode rond Kerst heel heftig. ‘Ontzettend intensieve dagen, met feitelijk twee sterfbedden tegelijk’, blikt Hans terug. ‘Op een gegeven moment kregen we ’s nachts het bericht dat het

Henk de Noord

☆ Meppel, 24 augustus 1937
† Hoogeveen,
25 december 2023

erg slecht ging met mijn moeder en zijn we daarheen gegaan. De zorgmensen hadden een wensambulance geregeld, zodat onze ouders nog een uurtje bij elkaar konden zijn. Mijn moeder was eerst erg onrustig, maar mijn vader kwam naast haar liggen en hield haar hand vast. Dat hielp, al konden ze geen van beiden nog veel zeggen. De volgende dag is mijn moeder overleden. Tja, en de missie van mijn vader was zorgen voor mijn moeder. Dus hij heeft haar nog net overleefd. We hebben hem wel verteld dat onze moeder was overleden en hem de kist laten zien. Maar hij was al stervende, dus in hoeverre hij dat meegekregen heeft, weten we niet. Misschien horen we dat later nog eens ... We hebben onze ouders tegelijk, met z’n tweeën, begraven. En ja, ergens heeft dat toch wel iets heel moois.’

GERRIT-JAN:

**'Ik mis mijn
overleden vrouw
nog elke dag.
Deze buurthuiskamer,
waar zij ook graag
kwam, is voor mij een
rustpunt geworden'**

Benieuwd wat u met uw nalatenschap kan betekenen in de strijd tegen eenzaamheid? Scan de QR-code en vraag de gratis brochure over nalaten aan.